Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍ ADVOKÁTKY
VERICI TRSTENJAK
přednesené dne 29. listopadu 2011 [1]

Věc C-453/10

Jana Pereničová
Vladislav Perenič
proti
S.O.S. financ, spol. s r.o.

[žádost o rozhodnutí o předběžné otázcepodaná Okresním soudem v Prešově (Slovensko)]

„Ochrana spotřebitele — Směrnice 93/13/EHS — Článek 4 odst. 1 a čl. 6 odst. 1 — Zneužívající klauzule ve spotřebitelských smlouvách — Směrnice 2005/29/ES — Nekalé obchodní praktiky obchodníků vůči spotřebitelům — Smlouva o spotřebitelském úvěru, jež stanoví lichvářskou úrokovou sazbu — Dopad nekalých obchodních praktik a zneužívajících klauzulí na platnost celé smlouvy“

Obsah

I – Úvod 3

II – Právní rámec 4

A – Unijní právo 4

1. Směrnice 93/13 4

2. Směrnice 87/102 5

3. Směrnice 2005/29 6

B – Vnitrostátní právo 6

III – Skutkové okolnosti věci, původní řízení a předběžné otázky 7

IV – Řízení před Soudním dvorem 8

V – Hlavní argumenty zúčastněných 8

1 — Původní jazyk stanoviska: němčina.
Jednací jazyk: slovenština.

A – K první předběžné otázce 8

B – Ke druhé předběžné otázce 9

1. Uvedení roční procentní sazby nákladů v nesprávné výši jakožto nekalá obchodní praktika 9

2. Dopad nekalých obchodních praktik na platnost smlouvy 10

VI – Právní posouzení 11

A – Úvodní poznámky 11

B – K první předběžné otázce 12

1. Minimální úroveň ochrany stanovená unijním právem 12

a) Zásada: neplatnost pouze jednotlivé smluvní klauzule 12

b) Výjimka: neplatnost celé smlouvy 13

2. Možnost členských států zvýšit úroveň ochrany 17

C – Ke druhé předběžné otázce 18

1. První část otázky: uvedení roční procentní sazby nákladů v nesprávné výši jako nekalá obchodní praktika 18

a) Směrnice 2005/29 18

b) Rozsah působnosti směrnice 2005/29 18

i) Existence obchodní praktiky 18

ii) Význam vymezení působnosti v čl. 3 odst. 2 směrnice 19

iii) Dílčí závěr 20

c) Existence nekalé obchodní praktiky 20

i) Potřeba soudržného výkladu práva na ochranu spotřebitele 20

ii) Přezkum nekalého charakteru obchodní praktiky 22

– Existence klamavého jednání ve smyslu čl. 5 odst. 4 písm. a) ve spojení s čl. 6 odst. 1 písm. d) směrnice 2005/29 22

– Podpůrně: konstatování porušení požadavků náležité profesionální péče 24

d) Dílčí závěr 25

2. Druhá část otázky: vliv nekalých obchodních praktik na platnost smlouvy 25

a) Relevantnost směrnice 87/102 25

b) Relevantnost směrnice 2005/29 26

c) Relevantnost směrnice 93/13 26

i) Rozsah působnosti směrnice 26

ii) Rozsah přezkumu obsahu smluvních klauzulí 26

iii) Zneužívající charakter smluvní klauzule 27

d) Dílčí závěr 29

3. Shrnutí závěrů 29

VII – Návrhy 29

I – Úvod

1. Předmětem této věci je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Okresním soudem v Prešově (dále jen „předkládající soud“) podle článku 267 SFEU, kterou tento soud položil Soudnímu dvoru několik otázek týkajících se výkladu směrnice 93/13 o nepřiměřených podmínkách [zneužívajících klauzulích] ve spotřebitelských smlouvách [2], jakož i směrnice 2005/29 o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu [3].

2. Důvodem pro podání žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce je žaloba manželů Pereničových (dále jen „žalobci v původním řízení“) na neplatnost smlouvy o spotřebitelském úvěru, kterou uzavřeli se společností S.O.S. financ, spol. s r.o. (dále jen „společnost SOS“). Žalobci v původním řízení tvrdí, že dotčená smlouva obsahuje množství klauzulí, které zní v jejich neprospěch a které je poškozují jakožto spotřebitele. Mají za to, že v této souvislosti je třeba považovat tyto klauzule za zneužívající ve smyslu směrnice 93/13 nebo za nekalé obchodní praktiky ve smyslu směrnice 2005/29. Z této okolnosti vyvozují, že spornou smlouvu je třeba prohlásit za neplatnou, přičemž v zájmu ochrany spotřebitele nepostačuje konstatovat pouze částečnou neplatnost. Naopak je třeba konstatovat neplatnost celé smlouvy.

3. Tato věc nabízí Soudnímu dvoru možnost dále rozvinout jeho judikaturu týkající se ochrany spotřebitele a zejména v tomto ohledu ujasnit způsob, jakým lze provést zásadu stanovenou zákonodárcem Unie, podle níž nejsou zneužívající klauzule závazné, tak aby se mohly odpovídajícím způsobem zohlednit požadavky právní jistoty a ochrany spotřebitele. V této souvislosti je třeba přezkoumat, zda je relevantní případný zájem spotřebitele na tom, aby nebyl vázán smlouvou, nebo zda je naopak v zájmu stability právních vztahů a smluvní autonomie možné od spotřebitele vyžadovat, aby byl nadále vázán částečně neplatnou smlouvou. Zároveň je třeba přezkoumat, jak působí ochrana, kterou obě tyto směrnice poskytují spotřebitelům, v takové situaci, o jakou se jedná ve věci v původním řízení, a zda konstatování nekalé obchodní praktiky ve smyslu směrnice 2005/29 může případně vést k závěru, že smluvní klauzule je podle ustanovení směrnice 93/13 zneužívající.

2 — Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách [zneužívajících klauzulích] ve spotřebitelských smlouvách (Úř. věst. L 95, s. 29; Zvl. vyd. 15/02, s. 288).

3 — Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES ze dne 11. května 2005 o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu a o změně směrnice Rady 84/450/EHS, směrnic Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 (dále jen „směrnice o nekalých obchodních praktikách“) (Úř. věst. L 149, s. 22).

II – Právní rámec

A – *Unijní právo*

1. Směrnice 93/13

4. Účelem směrnice 93/13 je podle jejího čl. 1. odst. 1 sblížit právní a správní předpisy členských států týkající se zneužívajících klauzulí ve smlouvách uzavíraných mezi prodávajícím zboží nebo poskytovatelem služeb a spotřebitelem.

5. Článek 3 směrnice 93/13 stanoví:

„1. Smluvní podmínka [klauzule], která nebyla individuálně sjednána, je považována za nepřiměřenou [zneužívající], jestliže v rozporu s požadavkem přiměřenosti [dobré víry] způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele.

[…]

3. Příloha obsahuje informativní a nevyčerpávající seznam podmínek [klauzulí], které mohou být pokládány za nepřiměřené [zneužívající].“

6. Článek 4 směrnice 93/13 stanoví:

„1. Aniž je dotčen článek 7, posuzuje se nepřiměřenost smluvní podmínky [zneužívající charakter klauzule] s ohledem na povahu zboží nebo služeb, pro které byla smlouva uzavřena, a s odvoláním na dobu uzavření smlouvy s ohledem na všechny okolnosti, které provázely uzavření smlouvy, a na všechny další podmínky [klauzule] smlouvy nebo jiné smlouvy, ze kterých vychází.

2. Posouzení nepřiměřené povahy podmínek [zneužívajícího charakteru klauzulí] se netýká ani definice hlavního předmětu smlouvy, ani přiměřenosti ceny a odměny na straně jedné, ani služeb nebo zboží dodávaných výměnou na straně druhé, pokud jsou tyto podmínky [klauzule] sepsány jasným a srozumitelným jazykem.“

7. Článek 6 odst. 1 téže směrnice stanoví:

„Členské státy stanoví, že nepřiměřené podmínky [zneužívající klauzule] použité ve smlouvě uzavřené prodávajícím nebo poskytovatelem se spotřebitelem nejsou podle jejich vnitrostátních právních předpisů pro spotřebitele závazné a že smlouva zůstává pro strany závaznou za stejných podmínek, může-li nadále existovat bez dotyčných nepřiměřených podmínek [zneužívajících klauzulí].“

8. Z článku 8 směrnice 93/13 vyplývá, že:

„Členské státy mohou přijmout nebo ponechat v platnosti přísnější ustanovení slučitelná se Smlouvou v oblasti působnosti této směrnice, aby zajistily nejvyšší [vyšší] stupeň ochrany spotřebitele.“

9. Bod 1 písm. g) přílohy směrnice 93/13 označuje za zneužívající všechny klauzule, „jejichž cílem nebo následkem je možnost, aby prodávající nebo poskytovatel ukončil smlouvu s platností na dobu neurčitou bez patřičného oznámení, s výjimkou případů, kdy pro to existují závažné důvody“.

2. Směrnice 87/102

10. Cílem směrnice 87/102[4] bylo sbližování právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelského úvěru. Tato směrnice byla s účinností od 12. května 2010 zrušena směrnicí 2008/48[5], která vstoupila v platnost dne 11. června 2008. Vzhledem k tomu, že sporná smlouva o úvěru byla stranami uzavřena dne 12. března 2008, uplatní se na skutkové okolnosti věci v původním řízení pouze směrnice 87/102.

11. Článek 1 směrnice 87/102 stanovil:

„1. Tato směrnice se vztahuje na smlouvy o úvěru.

2. Pro účely této směrnice se rozumí:

[…]

e) ‚roční sazbou v procentech' [roční procentní sazbou nákladů] celkové náklady úvěru pro spotřebitele, vyjádřené ve formě ročního procenta částky poskytnutého úvěru a vypočítané v souladu s článkem 1a."

12. Článek 4 směrnice stanovil:

„1. Smlouvy o úvěru se uzavírají písemnou formou. Spotřebitel obdrží jeden opis písemné smlouvy.

2. Písemná smlouva musí obsahovat:

a) údaj o roční sazbě v procentech [roční procentní sazbě nákladů];

b) podmínky, za kterých je možno změnit roční sazbu v procentech [roční procentní sazbu nákladů].

V případech, kdy není možno uvést roční sazbu v procentech [roční procentní sazbu nákladů], musí být spotřebiteli poskytnuty přiměřené informace v písemné smlouvě. Tyto informace musí přinejmenším zahrnovat informace stanovené v čl. 6 odst. 1 druhé odrážce."

13. Článek 14 směrnice stanovil:

„1. Členské státy zajistí, aby se úvěrové smlouvy neodchylovaly ke škodě spotřebitele od vnitrostátních předpisů provádějících tuto směrnici nebo odpovídajících této směrnici.

2. Členské státy také zajistí, aby ustanovení, která přijmou k provedení této směrnice, nebyla obcházena v důsledku formulace smluv o úvěru, zvláště pak formou rozdělení částky úvěru do několika smluv."

4 — Směrnice Rady 87/102/EHS ze dne 4. prosince 1986 o sbližování právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelského úvěru (Úř. věst. L 42, s. 48; Zvl. vyd. 15/01, s. 326).

5 — Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS (Úř. věst. L 133, s. 66).

3. Směrnice 2005/29

14. Článek 3 směrnice 2005/29 vymezuje rozsah působnosti této směrnice takto:

„1. Tato směrnice se vztahuje na nekalé obchodní praktiky vůči spotřebitelům, jak je stanoveno v článku 5, před obchodní transakcí týkající se produktu, v jejím průběhu a po ní.

2. Touto směrnicí není dotčeno smluvní právo, zejména pravidla týkající se platnosti, vzniku nebo účinků smlouvy."

B – *Vnitrostátní právo*

15. Slovenský občanský zákoník obsahuje následující ustanovení, která upravují spotřebitelské smlouvy:

„§ 52

1. Spotřebitelskou smlouvou je každá smlouva bez ohledu na právní formu, kterou uzavírá dodavatel se spotřebitelem.

2. Ustanovení o spotřebitelských smlouvách, jakož i všechna ostatní ustanovení upravující právní vztahy, jejichž účastníkem je spotřebitel, se použijí vždy, když je to ku prospěchu smluvní strany, která je spotřebitelem. Odlišná smluvní ujednání nebo dohody, jejichž obsahem nebo účelem je obcházení tohoto ustanovení, jsou neplatné.

[…]

4. Spotřebitel je každá fyzická osoba, která při uzavírání a plnění spotřebitelské smlouvy nejedná v rámci předmětu své obchodní činnosti nebo jiné podnikatelské činnosti.

[…]

§ 53

1. Spotřebitelské smlouvy nesmí obsahovat ustanovení, která způsobují značnou nerovnováhu v právech a povinnostech smluvních stran v neprospěch spotřebitele (dále jen ‚zneužívající klauzule'). To neplatí, pokud se jedná o smluvní podmínky, které se týkají hlavního předmětu plnění a přiměřenosti ceny, jsou-li tyto smluvní podmínky vyjádřené určitě, jasně a srozumitelně.

[…]

4. Za zneužívající klauzule uvedené ve spotřebitelské smlouvě se považují zejména ustanovení, která

k) požadují od spotřebitele, který nesplnil svůj závazek, aby zaplatil nepřiměřeně vysokou částku jako sankci spojenou s nesplněním jeho závazku,

[…]

5. Zneužívající klauzule uvedené ve spotřebitelských smlouvách jsou neplatné."

16. Zákon č. 258/2001 o spotřebitelských úvěrech ve znění změn a doplňků stanoví:

„§ 4

Smlouva o spotřebitelském úvěru

1. Smlouva o spotřebitelském úvěru musí mít písemnou formu, jinak je neplatná, přičemž spotřebitel dostane jedno vyhotovení smlouvy o spotřebitelském úvěru.

2. Smlouva o spotřebitelském úvěru musí kromě obecných náležitostí obsahovat

[…]

j) roční procentní sazbu nákladů a celkové náklady spotřebitele spojené se spotřebitelským úvěrem, vypočítané na základě údajů platných v době uzavření smlouvy o spotřebitelském úvěru,

[…]

Pokud však smlouva o spotřebitelském úvěru neobsahuje náležitosti uvedené v odstavci 2 písm. […] j) […], poskytnutý úvěr se považuje za bezúročný a bez poplatků.“

17. Příloha 2 zákona č. 258/2001 stanoví metodu výpočtu roční procentní sazby nákladů.

III – Skutkové okolnosti věci, původní řízení a předběžné otázky

18. Společnost SOS poskytuje jakožto nebankovní instituce úvěry spotřebitelům na základě formulářových smluv.

19. Společnost SOS poskytla žalobcům v původním řízení dne 12. března 2008 úvěr ve výši 150 000 SKK (4 979 eur), který měli splatit v 32 měsíčních splátkách po 6 000 SKK (199 eur). Poslední, 33. měsíční splátka se měla rovnat výši úvěru, tedy 150 000 SKK (4 979 eur). Žalobci v původním řízení měli vrátit částku ve výši 342 000 SKK (11 352 eur). Společnost SOS uvedla roční procentní sazbu nákladů ve výši 48,63 %. Podle výpočtu předkládajícího soudu přitom roční procentní sazba nákladů ve skutečnosti odpovídá 58,76 %. Společnost SOS totiž nezahrnula do celkové výše nákladů na úvěr poplatek za poskytnutí úvěru ve výši 2 500 SKK (83 eur).

20. Smlouva o úvěru obsahuje několik klauzulí, které znevýhodňují spotřebitele. Přesný obsah těchto klauzulí je uveden v předkládacím rozhodnutí. Pro účely tohoto řízení stačí odkázat na tento dokument.

21. Z předkládacího rozhodnutí vyplývá, že se žalobci v původním řízení opozdili s úhradou splátek, následkem čehož jim společnost SOS vyúčtovala smluvní pokutu ve výši 209 eur. Žalobci v původním řízení podali k předkládajícímu soudu dne 23. prosince 2009 žalobu na neplatnost úvěrové smlouvy.

22. Předkládající soud se ptá, zda sporná smlouva obsahuje zneužívající klauzuli ve smyslu směrnice 93/13 a jaké důsledky z toho vyplývají, pokud jde o platnost smlouvy. Předkládající soud si ale především přeje vědět, v jakém rozsahu je třeba vyhovět požadavkům ochrany spotřebitele – například konstatováním neplatnosti celé smlouvy – a zda tomuto závěru případně odporují ustanovení směrnice 2005/09. Podle názoru předkládajícího soudu je nezbytné provést výklad unijního práva. Z uvedeného důvodu se tento soud rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

„1) Je rozsah ochrany spotřebitele podle čl. 6 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách takový, že umožňuje při zjištění zneužívajících klauzulí ve spotřebitelské smlouvě dojít k závěru, že smlouva jako celek spotřebitele nezavazuje, pokud je to pro spotřebitele výhodnější?

2) Jsou kritéria určující nekalou obchodní praktiku podle směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES ze dne 11. května 2005 o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu a o změně směrnice Rady 84/450/EHS, směrnic Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 taková, že umožňují závěr, že pokud dodavatel uvede ve smlouvě nižší roční procentní sazbu nákladů, než ve skutečnosti je, lze takový postup prodávajícího nebo poskytovatele vůči spotřebiteli považovat za nekalou obchodní praktiku? Připouští směrnice 2005/29, že zjištění nekalé obchodní praktiky má vliv na platnost úvěrové smlouvy a na dosažení cíle v čl. 4 odst. 1 a v čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13, pokud je neplatnost smlouvy pro spotřebitele výhodnější?“

IV – Řízení před Soudním dvorem

23. Dne 16. září 2010 bylo kanceláři Soudního dvora doručeno předkládací rozhodnutí ze dne 31. srpna 2010.

24. Písemná vyjádření předložili žalobci v původním řízení, slovenská, německá, rakouská a španělská vláda, jakož i Evropská komise, a to ve lhůtě stanovené v článku 23 statutu Soudního dvora.

25. Na jednání dne 15. září 2011 byli přítomni zplnomocnění zástupci žalobců v původním řízení a slovenské vlády, jakož i Komise, kteří předložili svá vyjádření.

V – Hlavní argumenty zúčastněných

A – *K první předběžné otázce*

26. *Žalobci v původním řízení* tvrdí, že článek 6 směrnice 93/13, podle něhož nejsou zneužívající klauzule pro spotřebitele závazné, je třeba vykládat v tom smyslu, že se smlouva, která takové klauzule obsahuje, musí prohlásit za neplatnou jako celek, pokud je to pro spotřebitele výhodnější a on se domáhá neplatnosti smlouvy.

27. *Německá vláda* má za to, že článek 6 směrnice 93/13 stanoví zásadu zachování platnosti smlouvy obsahující zneužívající klauzule. Pouze výjimečně bude třeba prohlásit za neplatnou celou smlouvu, a to v případě, že její další existence nebude možná bez uvedených klauzulí. Nicméně vzhledem k tomu, že směrnice 93/13 provádí minimální harmonizaci právních řádů členských států v oblasti zneužívajících klauzulí, uvedené státy se mohou svobodně rozhodnout, zda stanoví neplatnost celých smluv obsahujících zneužívající klauzule v případě, že je to pro spotřebitele výhodnější.

28. *Španělská vláda* zdůrazňuje, že cílem směrnice 93/13 je spíše ochrana spotřebitele před dodavatelem než zaručení svobodné vůle smluvních stran. Vzhledem k cíli, který spočívá v ochraně spotřebitele, by smlouva jako celek mohla být zbavena všech účinků vůči spotřebiteli, pokud by i po odstranění zneužívajících klauzulí vytvářela nerovnováhu v neprospěch uvedeného spotřebitele.

29. *Slovenská vláda*, která se odvolává na judikaturu Soudního dvora, zastává názor, že vnitrostátní soud musí přezkoumat, zda sporná smlouva může existovat i bez případné zneužívající klauzule. Uvedený soud musí vyvodit všechny důsledky, které z takové situace plynou podle vnitrostátního práva, s cílem zabezpečit, aby spotřebitel nebyl takovou zneužívající klauzulí vázán.

30. *Komise* připomíná, že podle judikatury Soudního dvora vnitrostátnímu soudu přísluší, aby rozhodl o uplatnění obecných kriterií pro posuzování zneužívajícího charakteru, která jsou upravena ve směrnici 93/13, na konkrétní smluvní klauzuli. Vzhledem k tomu, že nelze předpovědět, které smluvní klauzule budou v projednávaném případě považovány za zneužívající, nedá se dopředu posoudit ani to, do jaké míry může mít takové zjištění za následek prohlášení neplatnosti úvěrové smlouvy.

31. Co se týče situací, ve kterých smlouva nebude podle čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 závazná pro smluvní strany, Komise tvrdí, že tak tomu bude v případě, kdy bude objektivně nemožné, aby dotčená smlouva nadále platila bez klauzulí, které byly prohlášeny za zneužívající. Tvrzení jedné ze smluvních stran, že by neuzavřela uvedenou smlouvu bez existence těchto klauzulí, samo o sobě nestačí k prohlášení neplatnosti smlouvy jako celku. Vnitrostátní právo může nicméně stanovit, že smlouva obsahující zneužívající klauzule není jako celek pro spotřebitele závazná, neboť směrnice 93/13 zavádí pouze minimální harmonizaci právních řádů členských států a umožňuje tak členským státům zabezpečit vyšší stupeň ochrany spotřebitele.

B – *Ke druhé předběžné otázce*

1. Uvedení roční procentní sazby nákladů v nesprávné výši jakožto nekalá obchodní praktika

32. Jak *německá*, tak i *španělská vláda* se domnívají, že uvedení nižší roční procentní sazby nákladů, než ve skutečnosti je, představuje nekalou obchodní praktiku ve smyslu ustanovení směrnice 2005/29.

33. I když směrnice 87/102 ukládala povinnost uvést roční procentní sazbu nákladů, tento předpis neupravoval následky jejího uvedení v nesprávné výši. Navíc se z odkazu v příloze II směrnice 2005/29 na článek 3 směrnice 87/102 dá usuzovat, že uvedení roční procentní sazby nákladů je podstatnou informací ve smyslu článku 7 směrnice 2005/29. V důsledku toho představuje opomenutí uvést takovou informaci klamavé opomenutí, které článek 7 směrnice 2005/29 zakazuje.

34. *Komise* a *rakouská vláda* uvádí, že uvedení roční procentní sazby nákladů v nesprávné výši lze kvalifikovat jako nekalou obchodní praktiku, přičemž rakouská vláda zdůrazňuje, že se v projednávaném případě jedná o praktiku zakázanou článkem 6 směrnice 2005/29. Tato kvalifikace ale přísluší vnitrostátnímu soudu, který podle názoru Komise musí především posoudit, v jakém rozsahu může dotčená obchodní praktika podstatným způsobem změnit ekonomické chování průměrného spotřebitele.

35. Podle názoru *slovenské vlády* není odkaz na směrnici 2005/29 v projednávaném případě relevantní. Co se týče použití této směrnice, z předkládacího rozhodnutí nevyplývá, že by se ve věci v původním řízení jednalo o obchodní strategii dodavatele za účelem odbytu výrobků. Uvedení roční procentní sazby nákladů každopádně nelze považovat za obchodní praktiku.

2. Dopad nekalých obchodních praktik na platnost smlouvy

36. *Žalobci v původním řízení* se domnívají, že směrnice 2005/29, jejímž cílem je posílit ochranu spotřebitele vůči nekalým obchodním praktikám, se nemůže uplatňovat izolovaně od režimu ochrany spotřebitele upraveného směrnicí 93/13. Tato směrnice se tedy musí vykládat v tom smyslu, že pokud nekalá obchodní praktika poškodí spotřebitele, musí se tato okolnost zohlednit i při výkladu čl. 4 odst. 1 směrnice 93/13 jakožto relevantní okolnost při posouzení zneužívajícího charakteru smluvní klauzule. Z tohoto důvodu musí mít tato okolnost vliv na platnost smlouvy.

37. *Německá vláda* se naopak domnívá, že vzhledem k chybějícím vzájemným odkazům mezi dotčenými směrnicemi nemůže zjištění nekalé obchodní praktiky mít přímý vliv na posouzení zneužívajícího charakteru určité klauzule. Uvedené zjištění nemůže mít vliv ani na otázku platnosti smlouvy obsahující zneužívající klauzuli, jelikož směrnicí 2005/29, jak vyplývá z jejího čl. 3 odst. 2, nejsou dotčeny otázky platnosti smlouvy. Zjištění nekalé obchodní praktiky ale může být zohledněno jakožto okolnost provázející uzavření smlouvy, na níž odkazuje čl. 4 odst. 1 směrnice 93/13.

38. *Španělská vláda* má za to, že existence nekalé obchodní praktiky, jakou je uvedení roční procentní sazby nákladů v nesprávné výši, má v souladu s čl. 4 odst. 1 a čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 dopad na platnost smlouvy o spotřebitelském úvěru jako celku za podmínky, že neplatnost uvedené smlouvy je pro spotřebitele výhodnější.

39. *Rakouská vláda* má za to, že směrnice 2005/29 vylučuje, že by nekalé obchodní praktiky mohly mít vliv na platnost smlouvy o spotřebitelském úvěru. Sankce spočívající v neplatnosti dotčené smlouvy je totiž s ohledem na článek 13 uvedené směrnice nepřiměřená. Kromě toho, jelikož čl. 3 odst. 2 směrnice 2005/29 stanoví, že touto směrnicí není dotčeno smluvní právo, zejména pak pravidla týkající se platnosti, vzniku nebo účinků smlouvy, je třeba dojít k závěru, že zjištění nekalé obchodní praktiky nemá dopad na platnost smlouvy.

40. *Slovenská vláda* z čl. 3 odst. 2 směrnice 2005/29 vyvozuje, že otázka uvedení roční procentní sazby nákladů v nesprávné výši se musí posuzovat z hlediska ustanovení směrnic 87/102 a 93/13. Odvolává se na usnesení ve věci Pohotovosť[6] a uvádí, že uvedení roční procentní sazby nákladů v nesprávné výši může představovat okolnost, kterou by měl vnitrostátní soud zohlednit při posouzení, zda je smluvní klauzule sepsána jasným a srozumitelným jazykem ve smyslu článku 4 směrnice 93/13. Takové posouzení tedy může vést k závěru o zneužívajícím charakteru smluvní klauzule, i když se týká podstatné okolnosti smlouvy.

41. *Komise* uvádí, že směrnice 2005/29 podle svého čl. 3 odst. 2 vylučuje ze své působnosti otázky týkající se platnosti smlouvy, zatímco zároveň zavádí úplnou harmonizaci pravidel o nekalých obchodních praktikách. V důsledku toho vnitrostátní právní úprava, která sankcionuje případné porušení uvedené směrnice neplatností úvěrové smlouvy jako celku, není slučitelná s unijním právem. Jelikož však směrnice 87/102 nestanoví konkrétní sankci v případě uvedení roční procentní sazby nákladů v nesprávné výši a navíc provádí pouze částečnou harmonizaci vnitrostátních právních předpisů v oblasti spotřebitelských úvěrů, každý členský stát je v tomto směru oprávněn přijmout odpovídající právní úpravu. Při výkonu této pravomoci jsou členské státy povinny dodržovat zásady rovnocennosti a efektivity.

6 — Usnesení ze dne 16. listopadu 2010 (C-76/10, Sb. rozh. s. I-11557).

VI – Právní posouzení

A – *Úvodní poznámky*

42. Předběžné otázky se týkají různých aspektů systému ochrany, který vytvořil zákonodárce Unie, aby ochránil spotřebitele před používáním zneužívajících klauzulí v obchodním styku s dodavateli. Za účelem jejich uvedení do správné věcné souvislosti považuji za vhodné před jejich samotným posouzením v krátkosti uvést zásadní body tohoto systému ochrany, jak ho původně vymezil zákonodárce Unie a jak ho dále ovlivňovala judikatura Soudního dvora.

43. Podle ustálené judikatury Soudního dvora vychází systém ochrany vytvořený směrnicí 93/13 z myšlenky, že se spotřebitel nachází v nerovném postavení vůči prodávajícímu nebo poskytovateli, co se týče jak vyjednávací pravomoci, tak i úrovně informovanosti, které jej vede k tomu, že přistoupí k podmínkám předem naformulovaným prodávajícím nebo poskytovatelem, aniž může ovlivnit jejich obsah [7]. S ohledem na takové nerovné postavení stanoví čl. 6 odst. 1 uvedené směrnice, že zneužívající klauzule nejsou pro spotřebitele závazné. Jak vyplývá z judikatury, jedná se o kogentní ustanovení, které směřuje k nahrazení formální rovnováhy, kterou smlouva nastoluje mezi právy a povinnostmi smluvních stran, rovnováhou skutečnou, která může obnovit rovnost mezi těmito smluvními stranami [8].

44. Soudní dvůr za účelem zajištění ochrany požadované směrnicí 93/13 několikrát zdůraznil, že takové nerovné postavení mezi spotřebitelem a prodávajícím nebo poskytovatelem může být narovnáno pouze pozitivním zásahem, vnějším ve vztahu k samotným smluvním stranám [9]. Soudní dvůr tak ve světle těchto zásad rozhodl, že vnitrostátní soud musí posuzovat zneužívající charakter smluvní klauzule i bez návrhu [10]. Možnost soudu přezkoumat zneužívající charakter klauzule z úřední povinnosti představuje „prostředek vhodný zároveň k dosažení výsledku stanoveného v článku 6 směrnice, totiž zabránit tomu, aby byl jednotlivý spotřebitel vázán zneužívající klauzulí, a přispět ke splnění cíle stanoveného v článku 7 směrnice, jelikož takový přezkum může mít odrazující účinek napomáhající k zabránění dalšímu používání zneužívajících klauzulí ve smlouvách uzavíraných mezi prodávajícím zboží nebo poskytovatelem služeb a spotřebitelem“ [11]. Tato možnost přiznaná soudu byla posouzena jako nezbytná „pro to, aby byla spotřebiteli zajištěna účinná ochrana, zejména s ohledem na nezanedbatelné nebezpečí, že tento spotřebitel o svých právech neví nebo je vykonává s obtížemi“ [12].

45. Otázky, které vznáší ve svém rozhodnutí předkládající soud, mají sice souvislost se systémem ochrany, jehož podstatné prvky byly popsány výše, jejich předmětem jsou však rozdílné právní aspekty. Svojí první předběžnou otázkou předkládající soud především žádá o upřesnění týkající se rozsahu ochrany, kterou spotřebiteli poskytuje čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13. V konečném výsledku chce vědět, zda tato ustanovení směrnice umožňují členským státům, aby při existenci zneužívající klauzule stanovily ve svých vnitrostátních právních řádech právní následky spočívající v neplatnosti celé smlouvy v případě, že by to bylo pro spotřebitele výhodnější než další platnost smlouvy bez této zneužívající klauzule. Odpověď na tuto otázku vyžaduje přezkum problematiky částečné neplatnosti spotřebitelských smluv, jakož i podmínek jejich další existence. Druhá předběžná otázka se týká jiné tématiky, a to vzájemného vztahu mezi právními nástroji, kterými chce zákonodárce Unie zabezpečit ochranu spotřebitele v rámci určitých obchodních praktik, jež je třeba považovat za nekalé. Jedná se

7 — Rozsudky ze dne 27. června 2000, Océano Grupo Editorial a Salvat Editores (C-240/98 až C-244/98, Recueil, s. I-4941, bod 25), a ze dne 26. října 2006, Mostaza Claro (C-168/05, Sb. rozh. s. I-10421, bod 25).

8 — Rozsudek Mostaza Claro (uvedený v poznámce pod čarou 7, bod 36), a rozsudek ze dne 4. června 2009, Pannon GSM (C-243/08, Sb. rozh. s. I-4713, bod 25).

9 — Rozsudek Océano Grupo Editorial a Salvat Editores (uvedený v poznámce pod čarou 7, bod 27) a rozsudek Mostaza Claro (uvedený v poznámce pod čarou 7, bod 26), a rozsudek ze dne 6. října 2009, Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, Sb. rozh. s. I-9579, bod 31).

10 — Rozsudek Asturcom Telecomunicaciones (uvedený v poznámce pod čarou 9, bod 32).

11 — Rozsudek ze dne 21. listopadu 2002, Cofidis (C-473/00, Recueil, s. I-10875, bod 32), a rozsudek Mostaza Claro (uvedený v poznámce pod čarou 7, bod 27).

12 — Rozsudek Cofidis (uvedený v poznámce pod čarou 11, bod 33), a rozsudek Mostaza Claro (uvedený v poznámce pod čarou 7, bod 28).

v tomto ohledu v první řadě o směrnice 93/13 a 2005/29, na které předkládající soud výslovně odkazuje. Vzhledem k tomu, že tyto předběžné otázky byly položeny ve zvláštním kontextu uzavření smlouvy o spotřebitelském úvěru, bude při jejich přezkumu třeba navíc zohlednit i ustanovení směrnice 87/102.

46. Vzhledem k tematické rozdílnosti otázek je třeba obě předběžné otázky dále posuzovat jednotlivě a v daném pořadí.

B – *K první předběžné otázce*

47. Aby bylo možné odpovědět na první předběžnou otázku, je třeba si nejdříve ujasnit, jaká konkrétní pravidla stanoví směrnice 93/13 v souvislosti s případným dalším trváním smluv v případě existence zneužívajících klauzulí. K tomu je nutné provést výklad jejich relevantních ustanovení s přihlédnutím k cílům zákonodárce vyjádřeným v odůvodnění.

1. Minimální úroveň ochrany stanovená unijním právem

48. Vzhledem k tomu, že směrnice 93/13 stanoví pouze minimální pravidla a ojediněle povoluje odlišnou právní úpravu na úrovni členských států, je k určení rozsahu ochrany stanovené unijním právem v první řadě nutné ujasnit si otázku, jaká opatření jsou členské státy povinny podle směrnice 93/13 k ochraně spotřebitele přijmout. Z tohoto důvodu se při výkladu musí nejprve přezkoumat právní povinnosti, které tvůrce směrnice uložil členským státům a které v konečném důsledku představují minimální úroveň ochrany stanovenou unijním právem. Tyto povinnosti je třeba odlišit od ustanovení, která členským státům přiznávají posuzovací pravomoc při vytváření jejich právních řádů.

a) Zásada: neplatnost pouze jednotlivé smluvní klauzule

49. Výchozím bodem pro výklad je hlavní ustanovení čl. 6 odst. 1 první poloviny věty směrnice 93/13, jelikož stanoví právní následky, které musí podle vůle tvůrce směrnice nastat při použití zneužívajících klauzulí. Podle tohoto ustanovení musí členské státy ve svých právních řádech bezpodmínečně stanovit, že zneužívající klauzule použité ve smlouvě uzavřené prodávajícím nebo poskytovatelem se spotřebitelem „nejsou pro spotřebitele závazné“. Již ze znění tohoto ustanovení je zřejmé, že právní následek neplatnosti stanovený tvůrcem směrnice se uplatní pouze ve prospěch spotřebitele, zatímco smluvní klauzule považovaná za zneužívající neztrácí svoji závaznost vůči prodejci nebo dodavateli.

50. Toto ustanovení je doplněno dalším pravidlem v čl. 6 odst. 1 druhé polovině věty, které v určitých ohledech upřesňuje první pravidlo. Vyplývá z něho, že členské státy musí zabezpečit, že „smlouva zůstává pro strany závaznou za stejných podmínek, může-li nadále existovat bez dotyčných nepřiměřených podmínek [zneužívajících klauzulí]“. Podle tohoto ustanovení je obvyklým důsledkem existence zneužívající klauzule pouze neúčinnost této klauzule a zachování zbývajících klauzulí smlouvy, která po odstranění nerovnováhy v neprospěch spotřebitele zůstává pro strany nadále závazná. Odpovídá to i výkladu, který zastával generální advokát Tizzano ve svém stanovisku ve věci Ynos [13]. Jak přesvědčivě uvedl, tento předpis je třeba chápat ve světle cíle sledovaného zákonodárcem. Cílem tohoto předpisu je totiž zlepšit smluvní postavení spotřebitele a zabránit tomu, aby pro spotřebitele byla zneužívající klauzule závazná. Nemá ale chránit prodávajícího nebo poskytovatele, který by naopak mohl mít veškerý zájem na tom, aby se osvobodil od smluvních povinností, které se

13 — Stanovisko generálního advokáta Tizzana ze dne 22. září 2005, Ynos (C-302/04, rozsudek ze dne 10. ledna 2006, Sb. rozh. s. I-371).

pro něho stávají po odstranění jedné nebo vícero klauzulí případně méně výhodné [14]. Článek 6 odst. 1 by byl, pokud jde o jeho ochrannou funkci, zbaven svého smyslu, pokud by neplatnost jedné nebo několika klauzulí měla v každém případě a nezávisle na dalších faktorech za následek neplatnost smlouvy jako celku.

51. Pravidlo obsažené v čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 lze tedy vykládat v tom smyslu, že členské státy nejsou v případě existence zneužívající klauzule v zásadě povinny prohlásit neplatnost celé smlouvy. Důsledky neplatnosti pro spotřebitele lze naopak v zásadě omezit na dotčenou klauzuli, zatímco smlouva jako taková zůstává platná [15].

b) Výjimka: neplatnost celé smlouvy

52. Právní následek další existence smlouvy, jak jednoznačně vyplývá z čl. 6 odst. 1 druhé poloviny věty směrnice, která obsahuje podmínkovou větu („může-li“), ale není bez výjimek. Smlouva má zůstat v platnosti bez zneužívající klauzule pro obě strany, je-li to možné. Opačně to znamená, že smlouva není závazná v případech, ve kterých tato smlouva bez zneužívající klauzule nemůže nadále existovat.

53. Toto konstatování vede k další otázce, podle jakých kritérií se má posoudit, zda může smlouva bez zneužívající klauzule podle tohoto ustanovení „nadále existovat“. Odpověď na tuto otázku se zdá být zvláště relevantní vzhledem k tomu, že předkládající soud žádá o upřesnění, jaký význam má skutečný nebo předpokládaný zájem spotřebitele na nezávaznosti smlouvy.

54. Jak správně uvedla většina zúčastněných, v úvahu by teoreticky přicházelo posouzení buď na základě subjektivních, nebo na základě objektivních kritérií. V případě posouzení na základě subjektivních kritérií, při kterém je rozhodující skutečný nebo předpokládaný zájem spotřebitele jakožto smluvní strany, by vnitrostátní soud musel v jednotlivých případech, které jsou mu předloženy, přezkoumat, zda by byla úplná neplatnost smlouvy pro spotřebitele výhodnější. Možné by ale bylo i posouzení na základě objektivních kritérií, přičemž rozhodujícím kritériem by byla například možnost plnění smlouvy i přes neplatnost jednotlivých zneužívajících klauzulí.

55. Předkládající soud svojí otázkou v zásadě vymezuje předmět právního přezkumu, který je třeba provést. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že předmětem předběžné otázky je pouze případná relevantnost subjektivních kritérií – a to případná výhodnost smlouvy pro spotřebitele – pro posouzení případné další existence smlouvy. V tomto rozsahu by se posouzení, které má provést Soudní dvůr, mohlo v zásadě omezit na tento aspekt bez toho, aby bylo bezpodmínečně nutné rozšířit předmět přezkumu nebo přezkoumat případnou relevantnost jiných kritérií. Z tohoto důvodu nejdříve přezkoumám, zda směrnice 93/13 ukládá členským státům, aby ve svých vnitrostátních právních předpisech stanovily, pokud jde o otázku případné další existence částečně neplatné smlouvy, že je třeba zohlednit skutečný nebo předpokládaný zájem spotřebitele být nadále vázán uvedenou smlouvou.

56. Na tuto otázku je podle mého názoru nutno odpovědět záporně. Existují závažné argumenty proti výkladu, podle kterého se má posouzení otázky, zda může smlouva bez zneužívající klauzule podle čl. 6 odst. 1 druhé části věty nadále existovat, provést na základě subjektivních kritérií.

57. Jako argument proti takovému výkladu lze uvést již samotné znění čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13.

14 — Uvedené výše (bod 80).

15 — Viz v tomto smyslu Pfeiffer, T, v *Das Recht der Europäischen Union* (vyd. E. Grabitz a M. Hilf), svazek IV, A5, článek 6, bod 10, s. 3, který na základě znění čl. 6 odst. 1 druhé poloviny věty směrnice 93/13 dospěl k závěru, že právní následky zneužívajícího charakteru klauzule (podle vnitrostátního práva: neexistence, absolutní nebo relativní neplatnost nebo nezávaznost klauzule) se zpravidla musí omezit na zneužívající klauzule, což znamená, že zbývající část smlouvy zůstává platná.

58. Směrnice totiž výslovně neuvádí, že má dojít k neplatnosti smlouvy jako celku v případě, že je to pro spotřebitele výhodnější. Způsob, jakým je toto ustanovení naformulováno, spíše umožňuje dojít k závěru, že tvůrce směrnice zamýšlel stanovit neplatnost smlouvy jako celku pouze v omezených, výjimečných případech. Lze to vyvodit ze skutečnosti, že tento právní následek uvádí pouze ve vložené větě a omezuje ho na určité, jednoznačně vymezené případy. Porovnání různých jazykových verzí tohoto ustanovení podporuje tento výklad, podle kterého má být další existence smlouvy pravidlem, přičemž nesmí být závislá na situaci, která je pro spotřebitele případně výhodnější.

59. Dvacátý druhý bod odůvodnění směrnice 93/13, který je naformulován ještě jasněji než samotné pravidlo, tento výklad potvrzuje. Vyplývá z něho, že bez ohledu na nezávaznost jednotlivých zneužívajících klauzulí stanovenou v čl. 6 odst. 1 „smlouva nadále [zavazuje] strany podle těchto podmínek, jestliže může nadále existovat bez dotyčných nepřiměřených ustanovení“. Tato formulace naznačuje objektivní možnost další existence dotčené smlouvy. Rozhodnutí o tom, zda může smlouva nadále existovat, se v žádném případě neponechává pouze jedné smluvní straně, ale podle všeho podléhá objektivnímu přezkumu, který musí provést nezávislá strana. Tvůrce směrnice nikde ve směrnici nestanoví, že okolnost, že nezávaznost smlouvy je pro spotřebitele výhodnější, má být rozhodujícím kritériem. Pokud by tvůrce směrnice tomuto aspektu přikládal význam, mohl by do této úpravy zařadit i subjektivní kritérium, jakým je například možnost vyžadovat od spotřebitele, aby byl nadále vázán částečně neplatnou smlouvou. Skutečnost, že tak neučinil, je třeba chápat jako argument ve prospěch vědomého rozhodnutí nepřijmout takovou právní úpravu.

60. To znamená, že není v žádném případě možné ze znění nebo ze struktury směrnice 93/13 vyvodit, že v rámci přezkumu, zda může smlouva bez zneužívající klauzule ve smyslu čl. 6 odst. 1 nadále existovat, má být rozhodujícím faktorem postoj spotřebitele nebo případně pro něho výhodnější situace vyplývající ze zrušení smlouvy.

61. Ke stejnému závěru se dospěje, pokud se při výkladu zohlední smysl a účel směrnice 93/13.

62. Jak jsem již uvedla v úvodu tohoto stanoviska, systém ochrany vytvořený směrnicí 93/13 vychází z myšlenky, že se spotřebitel nachází v nerovném postavení vůči prodávajícímu nebo poskytovateli, co se týče jak vyjednávací pravomoci, tak i úrovně informovanosti, které jej zpravidla vede k tomu, že přistoupí na podmínky předem naformulované prodávajícím nebo poskytovatelem, aniž může ovlivnit jejich obsah. Z toho vyplývající nerovnováze mezi právy a povinnostmi smluvních stran ve smyslu čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13 se má podle vůle zákonodárce Unie zabránit tím, že klauzule považované za zneužívající se podle čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 prohlásí za nezávazné vůči spotřebiteli. Soudní dvůr toto ustanovení správně chápal jako kogentní ustanovení, které v konečném důsledku směřuje k nahrazení formální rovnováhy mezi právy a povinnostmi smluvních stran rovnováhou skutečnou, která může obnovit rovnost mezi těmito smluvními stranami.

63. Jak vyplývá z šestého bodu odůvodnění směrnice 93/13, chce tato směrnice za tímto účelem „odstranit [zneužívající klauzule] z těchto smluv“. Jejím cílem ale není, jak už bylo uvedeno, prohlásit smlouvy z důvodu zneužívajících klauzulí, které obsahují, za neplatné. Cíl, který sleduje tvůrce směrnice, spočívá výlučně v nastolení rovnováhy, nikoli však ve zrušení smlouvy jako celku. Prohlášením neplatnosti celých smluv v závislosti na zájmu spotřebitele by se nenastolila rovnost mezi smluvními stranami. Opravným zásahem k nastolení rovnováhy smlouvy uzavřené při výkonu smluvní autonomie obou stran se má tato smlouva napravit, nikoli zrušit.

64. Kromě toho by se narušila podstata obchodních jednání hospodářských subjektů vedených na vlastní zodpovědnost. Obětí právního systému, který kategoricky a bez výjimky stanoví neplatnost celých smluv, pokud je výhodná pouze pro jednu smluvní stranu, by byla smluvní autonomie. Jednostranně zvýhodňovaný spotřebitel by byl totiž zbaven odpovědnosti před přijetím smluvních povinností důkladně zvážit výhody a nevýhody a podle toho rozumně jednat. Přístup, který sleduje tvůrce směrnice, odpovídajícím způsobem zohledňuje tuto zásadu, která má důležité postavení

v právním řádu Unie [16], a to v rozsahu, v němž se omezuje na to, co je nezbytné k nastolení rovnosti smluvních stran, přičemž stanoví, že smluvní strany jsou vázány existujícími dohodami, jež byly uzavřeny dobrovolně.

65. Právní stav by tedy vypadal úplně jinak, kdyby se posouzení otázky, zda může smlouva obsahující zneužívající klauzule dále existovat, odvíjelo výlučně od toho, jaká je pro spotřebitele v konkrétním případě nejvýhodnější situace. Existovalo by zde riziko, že by se vztah mezi spotřebitelem a prodávajícím nebo poskytovatelem opět dostal do nerovnováhy, a tentokrát výlučně ve prospěch spotřebitele. Odstranila by se tím sice nevyváženost mezi smluvními právy a povinnostmi ve prospěch prodávajícího nebo poskytovatele, což by odpovídalo cílům směrnice, ale nezajistila by se tím rovnováha sledovaná tvůrcem směrnice. Tvůrce směrnice chtěl kompenzovat existující nevýhody spotřebitele. Nelze ale vycházet z toho, že chtěl spotřebiteli dopomoci k výhodnějšímu právnímu postavení, než je postavení, jaké obvykle mají v obchodním styku dva rovnocenní smluvní partneři. Konkrétně vzato, neexistuje ani objektivně ospravedlnitelný důvod osvobodit spotřebitele od povinností, které mu ukládá smlouva s rovnocenným partnerem, pokud se ke splnění těchto povinností zavázal dobrovolně a s vědomím jejich rozsahu.

66. Odpovídá to i názoru generálního advokáta Tizzana, jak ho vyjádřil ve svém stanovisku ve věci Ynos. Uvedl v něm, že se od tohoto pravidla obsaženého ve směrnici 93/13, podle kterého musí smlouva i přes existenci zneužívající klauzule nadále existovat, lze odchýlit pouze tehdy, když tato smlouva nemůže objektivně existovat bez zneužívající klauzule, nikoli však tehdy, když z posouzení *ex post* vyplývá, že jedna ze smluvních stran by smlouvu bez této klauzule neuzavřela [17].

67. Argumenty, které byly uvedeny v souvislosti s nutností zachovat zásadu smluvní autonomie, jakož i zabezpečit vyrovnanost smluvních vztahů mezi prodávajícím nebo poskytovatelem a spotřebitelem, se musí konečně posoudit ve světle dalšího cíle směrnice. Je totiž třeba připomenut, že směrnice 93/13 byla podle svého prvního bodu odůvodnění přijata s cílem postupného vytvoření vnitřního trhu [18]. Jak vyplývá z jejího druhého a třetího bodu odůvodnění, směruje k tomu, aby odstranila výrazné rozdíly v právních předpisech jednotlivých členských států týkajících se zneužívajících klauzulí ve spotřebitelských smlouvách. Tvůrce směrnice kromě lepší ochrany spotřebitele podle sedmého bodu odůvodnění zamýšlel v rozsahu působnosti směrnice povzbudit hospodářskou soutěž („prodávajícím zboží a poskytovatelům služeb se tímto způsobem pomůže v jejich úkolu prodávat zboží a poskytovat služby jak v jejich vlastní zemi, tak na celém vnitřním trhu“). Obchodní činnost se ale může vyvíjet pouze tam, kde se hospodářským subjektům zabezpečí právní jistota. Patří k tomu ochrana důvěry hospodářských subjektů v zachování existence smluvních vztahů. Pravidlo, podle kterého platnost smlouvy jako celku závisí na zájmu pouze jedné smluvní strany, nejen této důvěře neprospívá, ale dlouhodobě jí může dokonce otřást. Stejně jako by tím mohlo dojít ke snížení ochoty prodávajících nebo poskytovatelů uzavírat smlouvy se spotřebiteli, mohl by být případně zmařen cíl vytvořit vnitřní trh. K tomu přihlíží i pravidlo v článku 6 směrnice 93/13 v tom smyslu, že se omezuje na to, aby zabezpečilo rovnováhu ve smluvních vztazích.

16 — Soudní dvůr ve své judikatuře často odkazoval na zásadu autonomie vůle v jejích různých formách. Viz rozsudky ze dne 9. března 2006, Werhof (C-499/04, Sb. rozh. s. I-2397, bod 23); ze dne 5. října 1999, Španělsko v. Komise (C-240/97, Recueil, s. I-6571, bod 99); ze dne 30. dubna 1998, Bellone v. Jokohama (C-215/97, Recueil, s. I-2191, bod 14), a ze dne 10. července 1991, Neu a další (C-90/90 a 91/90, Recueil, s. I-3617, bod 13).

17 — Stanovisko ve věci Ynos (uvedené v poznámce pod čarou 13, bod 79).

18 — V této souvislosti je třeba mít na paměti, že cíl společného trhu zákonodárce Unie zároveň podmínil dodržováním zásady autonomie vůle, která je vyjádřena v již uvedené smluvní svobodě. Autonomie vůle, tržní hospodářství a hospodářská soutěž se navzájem podmiňují (viz Riesenhuber, K., *Privatrechtsgesellschaft: Entwicklung, Stand und Verfassung des Privatrechts*, Tübingen 2007, s. 13 a násl.). Autonomie vůle předpokládá existenci trhu a vede k hospodářské soutěži; ochrana hospodářské soutěže před narušením zabezpečuje existenci trhu, a tím i možnost volby pro zúčastněné strany. Zásada svobodného vytváření právních vztahů jednotlivcem podle vlastní vůle je společným jádrem základních svobod, které rozšiřují možnost autonomního jednání až za hranice členských států.

68. Z výše uvedených úvah vyplývá, že subjektivní postoj spotřebitele ke zbývající části smlouvy, která nemá zneužívající charakter, nelze považovat za hlavní kritérium, které rozhoduje o jejím dalším osudu. Rozhodující jsou podle mého názoru spíše jiné faktory, jako například skutečná možnost dalšího plnění smlouvy, která může být posouzena objektivně [19]. Tato možnost případně neexistuje, pokud v důsledku neplatnosti jedné nebo několika klauzulí zanikne důvod pro uzavření smlouvy z hlediska obou smluvních stran [20]. Celková neplatnost smlouvy by například výjimečně přicházela v úvahu v případě, že by bylo možné vycházet z toho, že by se obchod bez neplatné části podle shodné skutečné nebo hypotetické vůle obou stran neuskutečnil, neboť by *účel* nebo *právní povaha* smlouvy již nebyly tytéž. Přezkum, zda konkrétní případ tyto podmínky splňuje, přísluší vnitrostátnímu soudu, který byl pověřen uplatnit směrnici 93/13 nebo její prováděcí opatření.

69. Vnitrostátní soud má důležitou úlohu při posuzování otázky, zda může smlouva bez zneužívající klauzule nadále existovat [21], nejen z důvodu svých znalostí vnitrostátního práva, ale i konkrétního kontextu věci, o které má rozhodnout. V této souvislosti stačí například uvést rozsudek Freiburger Kommunalbauten [22], ve kterém Soudní dvůr zdůraznil, že zneužívající charakter smluvní klauzule se podle článku 4 směrnice 93/13 posuzuje „s ohledem na povahu zboží nebo služeb, pro které byla smlouva uzavřena, a s ohledem na všechny okolnosti, které provázely uzavření smlouvy“ [23]. V tomto rozsudku Soudní dvůr zejména zdůraznil nutnost přezkoumat spornou smluvní klauzuli v celkovém kontextu relevantního vnitrostátního práva. Dospěl totiž k závěru, že se v tomto kontextu „mají zohlednit i následky, které může mít uvedená klauzule v rámci práva uplatnitelného na smlouvu, což znamená přezkum vnitrostátního právního systému“ [24]. Z toho vyplývá, že v některých případech je při posouzení, zda může smlouva i přes částečnou neplatnost nadále existovat, relevantní vnitrostátní právo [25].

70. Souhrnně je třeba konstatovat, že unijní právo nezavazuje členské státy, aby ve svých vnitrostátních právních předpisech stanovily, že v případě zjištění, že spotřebitelská smlouva obsahuje zneužívající klauzule, tato smlouva jako celek nezavazuje spotřebitele, pokud je to pro něho výhodnější. Z toho vyplývá, že se od úrovně ochrany stanovené směrnicí 93/13 neodchýlí směrem dolů ani v případě, že právo členských států při posuzování platnosti smlouvy nepřipisuje význam skutečné nebo předpokládané vůli spotřebitele nebýt nadále vázán takovou smlouvou.

19 — Kapnopoulou, E., *Das Recht der missbräuchlichen Klausel in der Europäischen Union*, Tübingen 1997, s. 152, každopádně nevidí možnost dalšího plnění smlouvy, pokud se mezery, které vznikly v takové smlouvě po konstatování zneužívajícího charakteru některých klauzulí, v konečném důsledku prokáží jako příliš rozsáhlé.

20 — Podmínkou další existence smlouvy je, že smlouva může podle německého znění existovat „auf derselben Grundlage“ (za stejných podmínek). Touto ne celkem jasnou formulací se má rozumět další existence smlouvy za týchž podmínek. Vyplývá to z porovnání s jinými jazykovými verzemi, které shodně uvádějí smluvní podmínky (francouzština: „selon les mêmes termes“; angličtina: „upon these terms“; italština: „secondio i medesimi termini“; španělština: „en los mismos términos“). Tato podmínka je splněna, pokud smlouva může podle svého účelu a své právní povahy nadále existovat i bez zneužívajících klauzulí (viz Pfeiffer, T., uvedený v poznámce pod čarou 15, bod 11, s. 3).

21 — Viz usnesení Pohotovosť (uvedené v poznámce pod čarou 6, bod 61).

22 — Rozsudek ze dne 1. dubna 2004, Freiburger Kommunalbauten (C-237/02, Recueil, s. I-3403).

23 — Tamtéž (bod 21).

24 — Tamtéž. Následky zjištění zneužívajícího charakteru smluvní klauzule se v právních řádech jednotlivých států mohou lišit. I z tohoto důvodu stanoví čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 neutrálním způsobem, že zneužívající klauzule musí být pro spotřebitele „nezávazné“. Toto ustanovení se omezuje na stanovení určitého výsledku, jehož dosažení musí členské státy zabezpečit při provádění směrnice, ale bez toho, aby konkrétně určilo, zda se dotčená klauzule má prohlásit za neplatnou nebo neúčinnou. Naopak vnitrostátnímu právu se ponechává, aby stanovilo konkrétní právní následky. Použití neutrálních pojmů zákonodárcem Unie je v konečném důsledku projevem uznání různorodosti občanskoprávních řádů a tradicí v rámci Unie (o původu evropského občanského práva, viz Rainer, M., *Introduction to Comparative Law*, Vídeň 2010, s. 27 a násl.).

25 — Viz Kapnopoulou, E. (uvedený v poznámce pod čarou 19, s. 151), který zdůrazňuje, že směrnice 93/13 neobsahuje vyčerpávající vymezený koncept právních následků. Stanoví pouze pokyny a na konkrétní vymezení jednotlivých právních následků odkazuje na vnitrostátní právo členských států. Vnitrostátním právním řádům přísluší určit, jak se má zacházet se smlouvou, která má mezery. V závislosti na okolnostech případu by přicházelo v úvahu dispozitivní právo, doplňkový výklad smlouvy, reformulace smlouvy nebo celková neplatnost smlouvy.

2. Možnost členských států zvýšit úroveň ochrany

71. Je třeba připomenout, že směrnice 93/13, jak jasně vyplývá z jejího dvanáctého bodu odůvodnění, stanoví pouze částečnou a minimální harmonizaci vnitrostátních právních předpisů týkajících se zneužívajících klauzulí [26]. Zásadním normativním výrazem minimální harmonizace, na které je založena tato směrnice, je pravomoc stanovená v článku 8, která výslovně přiznává členským státům právo přijmout v oblasti působnosti této směrnice přísnější ustanovení, slučitelná se Smlouvou, aby zajistily vyšší úroveň ochrany spotřebitele. Z tohoto ustanovení zároveň *a contrario* vyplývá, že odchylka směrem dolů je s povinnostmi vyplývajícími ze směrnice neslučitelná, tj. že úroveň ochrany spotřebitele nedosahující úrovně cílů sledovaných směrnicí by byla v rozporu s požadavky směrnice. Jak jsem již uvedla ve svém stanovisku ve věci Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, takový přístup spočívající v minimální harmonizaci přiznává členským státům značný prostor pro uvážení [27], který omezují pouze obecné hranice unijního práva, především primární právo [28].

72. Z tohoto důvodu mohou členské státy upravit následky neplatnosti za účelem ochrany spotřebitele i přísněji, než stanoví článek 6 směrnice 93/13. Přijetí přísnějších vnitrostátních právních předpisů vycházejících z článku 8, které stanoví neplatnost smlouvy jako celku v případě existence jedné nebo několika zneužívajících klauzulí, pokud se posledně uvedená možnost pro spotřebitele ukáže jako výhodnější [29], je výrazem legitimního výkonu pravomoci přiznané zákonodárcem Unie za účelem dosažení vyšší úrovně ochrany spotřebitele.

73. Pochybnosti týkající se slučitelnosti takové vnitrostátní právní úpravy zabývající se ochranou spotřebitele s výše uvedeným cílem vytvoření vnitřního trhu [30] neexistují, pokud se nepřiměřeně neomezí základní svobody [31]. Posouzení této otázky ale v konečném důsledku závisí na obsahu příslušné vnitrostátní právní úpravy.

74. Ze všech předcházejících úvah vyplývá, že členské státy mohou ve svých vnitrostátních právních řádech stanovit právní následek neplatnosti celé smlouvy v případech, ve kterých je to pro spotřebitele výhodnější než další trvání smlouvy. Unijní právo nepřikazuje omezit právní následek neplatnosti na dotčenou smluvní klauzuli.

C – *K druhé předběžné otázce*

75. Druhá otázka se skládá ze dvou částí. V první části požaduje předkládající soud objasnit, zda uvedení roční procentní sazby nákladů v nesprávné výši ve smlouvě o spotřebitelském úvěru představuje nekalou obchodní praktiku ve smyslu směrnice 2005/29. Ve druhé části se předkládající soud ptá, jaké následky má taková kvalifikace nekalé obchodní praktiky pro platnost dotčené smlouvy.

26 — Rozsudek ze dne 3. června 2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, Sb. rozh. s. I-4785, body 28 a 29).

27 — Tamtéž (body 28 a 29).

28 — Členské státy musí při výkonu pravomoci uvedené v článku 8 směrnice dodržovat obecné hranice unijního práva. Rozumí se jimi primární právo včetně základních svobod, jakož i sekundární právo (viz Kapnopoulou, E., uvedený v poznámce pod čarou 19, s. 163).

29 — Jak správně uvedl Kapnopoulou, E. (uvedený v poznámce pod čarou 19, s. 162), členské státy totiž mohou stanovit pouze pravidla, která s ohledem na úroveň ochrany směrnice 93/13 představují „plus“, ale nikoli například „aliud“ nebo dokonce „minus“.

30 — Viz bod 67 tohoto stanoviska.

31 — Přitom v souvislosti se specifickou činností poskytování úvěrů v rámci podnikatelské činnosti je třeba především vzít v úvahu volný pohyb služeb a v menší míře také volný pohyb kapitálu (viz rozsudek ze dne 3. října 2006, Fidium Finanz, C-452/04, Sb. rozh. s. I-9521, bod 43; o svobodném poskytování služeb viz Weiss, F. a Wooldridge, F., *Free Movement of Persons within the European Community*, 2. vydání, Alphen aan den Rijn 2007, s. 123 a násl.). V případě smluv týkajících se koupě movitých věcí by byl naopak relevantní volný pohyb zboží.

1. První část otázky: uvedení roční procentní sazby nákladů v nesprávné výši jako nekalá obchodní praktika

a) Směrnice 2005/29

76. Pokud jde o první část otázky, je třeba nejprve uvést, že směrnice 2005/29 provádí úplnou harmonizaci pravidel týkajících se nekalých obchodních praktik obchodníků vůči spotřebitelům. Má to za následek, že členské státy – na rozdíl od provedení směrnice 93/13 – nemohou přijmout přísnější opatření, než jsou opatření stanovená ve směrnici 2005/29, a to ani k dosažení vyšší úrovně ochrany spotřebitele [32].

77. Jedním z hlavních ustanovení směrnice 2005/29 je článek 5, který stanoví zákaz nekalých obchodních praktik a kromě toho uvádí kritéria umožňující určit takový nekalý charakter. Podle odstavce 2 tohoto článku je tak obchodní praktika nekalá, pokud je v rozporu s požadavky náležité profesionální péče a pokud podstatně narušuje nebo je schopná podstatně narušit ekonomické chování průměrného spotřebitele ve vztahu k produktu. Článek 5 odst. 4 směrnice mimoto vymezuje dvě přesné kategorie nekalých praktik, a sice „klamavé praktiky“, odpovídající kritériím specifikovaným v článcích 6 a 7, a „agresivní praktiky“, odpovídající kritériím specifikovaným v článcích 8 a 9 směrnice. Směrnice konečně stanoví ve své příloze I taxativní výčet 31 obchodních praktik, které jsou na základě čl. 5 odst. 5 této směrnice považovány za nekalé „za všech okolností“. V důsledku toho, jak výslovně uvádí bod 17 odůvodnění uvedené směrnice, lze pokládat za nekalé pouze tyto obchodní praktiky, aniž je třeba provádět hodnocení jednotlivých případů podle článků 5 až 9 směrnice.

78. Pro účely uplatnění práva vnitrostátními soudními a správními orgány je tak třeba nejprve odkázat na seznam 31 případů nekalých obchodních praktik uvedený v příloze I. Pokud obchodní praktika může spadat pod jeden z těchto případů, musí být zakázána. Není třeba provádět důkladnější analýzu například ohledně následků dotyčné praktiky. Pokud konkrétní skutkový stav nespadá pod tento výčet, je nutno zkoumat, zda odpovídá jednomu z příkladů upravených obecnou klauzulí týkající se klamavé a agresivní obchodní praktiky. Pouze pokud tomu tak není, použije se přímo obecná klauzule v čl. 5 odst. 1 směrnice 2005/29 [33].

b) Rozsah působnosti směrnice 2005/29

i) Existence obchodní praktiky

79. Než se přistoupí k přezkumu nekalého charakteru obchodní praktiky na základě všech okolností konkrétního případu, je třeba zjistit, zda předmětná věc vůbec spadá do rozsahu působnosti směrnice 2005/29. V tomto ohledu by muselo obchodní jednání, o jaké se jedná ve věci v původním řízení, konkrétně uzavření smlouvy o spotřebitelském úvěru, odpovídat zákonné definici pojmu „obchodní praktiky vůči spotřebiteli“ uvedeného v čl. 2 písm. d) směrnice 2005/29.

80. V tomto ohledu je třeba uvést, že čl. 2 písm. d) směrnice definuje pomocí zvláště široké formulace pojem „obchodní praktika“ jako „jednání, opomenutí, chování nebo prohlášení, obchodní komunikace včetně reklamy a uvedení na trh ze strany obchodníka přímo související s propagací, prodejem nebo dodáním produktu spotřebiteli“ [34]. Tato definice tedy zahrnuje i všechny úkony obchodníka, jejichž

32 — Rozsudky ze dne 9. listopadu 2010, Mediaprint Zeitungs- und Zeitschriftenverlag (C-540/08, Sb. rozh. s. I-10909, body 27 a 30); ze dne 14. ledna 2010, Plus Warenhandelsgesellschaft (C-304/08, Sb. rozh. s. I-217, bod 41), a ze dne 23. dubna 2009, VTB-VAB a Galatea (C-261/07 a C-299/07, Sb. rozh. s. I-2949, bod 52).

33 — Viz mé stanovisko ze dne 3. září 2009, Plus Warenhandelsgesellschaft (rozsudek uvedený v poznámce pod čarou 32, bod 74).

34 — Viz rozsudek Mediaprint Zeitungs- und Zeitschriftenverlag (uvedený v poznámce pod čarou 32, bod 17).

cílem je přivést spotřebitele k uzavření smlouvy [35]. Podle této široké definice lze nabízení úvěrových obchodů, jako je tomu ve věci v původním řízení, považovat za úkon, který souvisí s prodejem produktu, konkrétně finanční služby. To znamená, že na rozdíl od názoru slovenské vlády [36] jde ve věci v původním řízení o případ „obchodní praktiky" ve smyslu čl. 2 písm. d) směrnice 2005/29.

ii) Význam vymezení působnosti v čl. 3 odst. 2 směrnice

81. Vzhledem k tomu, že jednání, o jaké se jedná ve věci v původním řízení, odpovídá nejširšímu významu definice „obchodní praktiky", spadá rovněž do rozsahu působnosti čl. 3 odst. 1 směrnice 2005/29.

82. V této souvislosti však vyvstává otázka, zda je směrnice 2005/29 vůbec relevantní pro řešení problematiky ve věci v původním řízení. Za určitých okolností by bylo možné vyloučit její uplatnitelnost na úrovni právních následků. V tomto ohledu je třeba ale nejdříve určit předmět předkládacího rozhodnutí. Z důkladného posouzení předběžných otázek a úvah obsažených v předkládacím rozhodnutí vyplývá, že předkládající soud se především ptá, zda unijní právo brání tomu, aby obchodník při uzavření spotřebitelské smlouvy uvedl nesprávné údaje – v projednávaném případě nižší roční procentní sazbu nákladů, než je ve skutečnosti – a zda ho sankcionuje tím, že rozhodne o neplatnosti dotčené smluvní klauzule.

83. Otázka relevantnosti směrnice 2005/29 vzniká právě z důvodu, že tato směrnice neobsahuje ustanovení, které by stanovilo jako právní následek neplatnost takové klauzule. Namísto toho čl. 3 odst. 2 této směrnice stanoví, že „touto směrnicí není dotčeno smluvní právo, zejména pravidla týkající se platnosti, vzniku nebo účinků smlouvy". Toto pravidlo se má, jak podle svého znění („není dotčeno"), tak podle svého systematického postavení v článku 3, který stanoví rozsah působnosti směrnice, jakož i její vztah k jiným právním aktům Unie, vykládat jako pravidlo vymezující působnost, které má podle výslovné vůle zákonodárce Unie umožnit použití specifických předpisů unijního práva, a to bez ohledu na případnou možnost uplatnění směrnice 2005/29. Tímto způsobem má být nadále možné použít nástroje na ochranu spotřebitele stanovené v dotčených právních aktech. Okolnost, že směrnici 2005/29 lze uplatnit na určité skutkové okolnosti, nemůže podle přístupu, na kterém je založen čl. 3 odst. 2, v žádném případě omezit možnosti právní ochrany, na které má spotřebitel nárok na základě smluvního práva – například vypovězení smlouvy nebo snížení protiplnění.

84. K pravidlům uvedeným v čl. 3 odst. 2 směrnice 2005/29, která upravují smluvní právo a zejména platnost smlouvy, bezpochyby patří i ustanovení směrnice 93/13. Výše popsaný systém ochrany vytvořený touto směrnicí, jehož základním prvkem je pravidlo uvedené v článku 6, se totiž týká aspektů smluvního práva, jelikož upravuje platnost jednotlivých klauzulí, které použil obchodník ve vztahu ke spotřebiteli. Systém ochrany *upravuje právní vztahy vycházející z individuálních smluv* mezi

35 — Viz Orlando, S. „The Use of Unfair Contractual Terms as an Unfair Commercial Praktice", *European Review of Contract Law*, svazek 7, 2007, č. 1, s. 40, podle jehož názoru obchodní praktiky zahrnují všechny úkony obchodníka, které mohou ovlivnit rozhodnutí spotřebitele týkající se uzavření smlouvy.

36 — Viz bod 13 vyjádření slovenské vlády.

dvěmi rozdílnými kategoriemi osob v tom smyslu, že zneužívající klauzule jsou pro spotřebitele nezávazné, přičemž členské státy musí zabezpečit, aby jejich občanskoprávní řády tyto právní následky stanovily [37]. To znamená, že v případě důsledného uplatnění pravidla vymezujícího působnost v čl. 3 odst. 2 směrnice 2005/29 by se musela ustanovení směrnice 93/13 uplatnit v plném rozsahu.

85. Vzhledem k tomu, že právní následek neplatnosti jednotlivých smluvních klauzulí nestanoví směrnice 2005/29, ale za určitých podmínek směrnice 93/13, je třeba směrnici 2005/29 v konečném důsledku považovat za irelevantní, pokud jde o řešení problematiky věci v původním řízení. Žádné z jejích ustanovení nelze použít jako právní základ pro prohlášení neplatnosti smluvní klauzule, která je předmětem tohoto řízení [38]. Kromě toho z této domněnky patrně implicitně vychází i předkládající soud, jelikož ve druhé části otázky žádá o objasnění právních následků, jaké by případně měla kvalifikace nekalé obchodní praktiky podle směrnice 2005/29 pro uplatnění článku 6 směrnice 93/13. Otázka se tedy týká vzájemného působení článku 5 a násl. směrnice 2005/29 a článku 6 směrnice 93/13, což bude vyžadovat i výklad posledně uvedeného ustanovení.

iii) Dílčí závěr

86. Souhrnně je třeba konstatovat, že co se týče právních následků, směrnice 2005/29 se v žádném případě neuplatní na takovou situaci, o jakou se jedná ve věci v původním řízení.

c) Existence nekalé obchodní praktiky

i) Potřeba soudržného výkladu práva na ochranu spotřebitele

87. Z tohoto důvodu již není nutné přezkoumat, zda jednání, o jaké se jedná ve věci v původním řízení, splňuje definici pojmu „nekalé obchodní praktiky“ ve smyslu článku 5 a násl. směrnice 2005/29.

88. Rozhodnutí zákonodárce Unie neumožnit v určitých konkrétních případech uplatnění směrnice 2005/29 na právní následky, ještě nutně neznamená, že hodnoty, které zvolil a které tvoří základ ustanovení této směrnice, nemají vliv na výklad jiných právních aktů upravujících vztah mezi obchodníkem a spotřebitelem. Z celkové systematické analýzy právních aktů přijatých za účelem ochrany spotřebitele vyplývá, že mezi těmito právními akty existují různá propojení, která je třeba v rámci výkladu zohlednit [39]. Právní akty Unie v oblasti ochrany spotřebitele, které se vzájemně

37 — Viz v tomto smyslu Orlando, S. (uvedený v poznámce pod čarou 35, s. 35), který zdůrazňuje, že článek 6 směrnice 93/13 upravuje právní zacházení se zneužívajícími klauzulemi, tedy aspekt individuálních smluvních právních vztahů mezi obchodníkem a spotřebitelem. V tomtéž smyslu viz Tilmann, I., *Die Klauselrichtlinie 93/13/EWG auf der Schnittstelle zwischen Privatrecht und öffentlichem Recht*, s. 10, podle něhož má směrnice 93/13 z hlediska sjednocování soukromého práva v EU v rámci směrnic o ochraně spotřebitele mimořádný význam, jelikož se týká smluvního práva, a tím centrální oblasti soukromého práva. Vnitrostátní smluvní právo členských států se provedením směrnice výrazně změnilo. Směrnice vede k postupné harmonizaci předpisů různých právních systémů týkajících se smluv, která připravuje půdu pro vytvoření evropského soukromého práva. V tomtéž smyslu viz Basedow, J., „Grundlagen des Europäischen Privatrechts“ v *Juristische Schulung*, 2004, s. 94, který považuje provedení směrnice 93/13 za součást sjednocování soukromého práva a v tomto ohledu uvádí, že směrnice 93/13 byla provedena různými způsoby, například vnitrostátními občanskými zákoníky (Německo, Itálie, Nizozemsko), zvláštními zákony o ochraně spotřebitele (Rakousko, Francie, Řecko a částečně i Finsko a Španělsko), zvláštními zákony o obchodních praktikách (Belgie), o spotřebitelských smlouvách (Švédsko) a o obecných obchodních podmínkách (Španělsko, Portugalsko), jakož i právními nástroji, které téměř doslovně směrnici převzaly (Spojené království, Irsko). Podle názoru Micklitz, H.-W., „AGB-Gesetz und die EG-Richtlinie über missbräuchliche Vertragsklauseln in Verbraucherverträgen“, *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 1993, s. 533, zasáhla Unie prostřednictvím směrnice 93/13 poprvé do ústřední oblasti občanského práva.

38 — Jak správně uvádí Abbamonte, G., „The Unfair Commercial Practices Directive and its General Prohibition“, *The regulation of unfair commercial practices under EC Directive 2005/29 – New rules and new techniques*, Norfolk 2007, s. 16, okolnost, že spotřebitel uzavřel smlouvu, jelikož se stal obětí nekalé obchodní praktiky, je třeba z hlediska směrnice 2005/29 posoudit jako irelevantní, jelikož tato směrnice nestanoví právní prostředky k dosažení neplatnosti smlouvy. Směrnice 2005/29 ale neomezuje možnosti právní ochrany, které spotřebiteli přiznává smluvní právo. Spotřebitel tedy musí o právní ochranu požádat občanský soud, přičemž okolnost, že smlouva byla uzavřena s použitím nekalých obchodních praktik, bude v tomto ohledu důležitým aspektem, který bude občanský soud povinen zohlednit.

39 — Viz Orlando S. (uvedený v poznámce pod čarou 35, s. 38), který hovoří o potřebě „normativní koordinace“ mezi směrnicemi 2005/29 a 93/13 za účelem odstranění možností vzniku konfliktu. Autor správně zdůrazňuje, že obtížnost koordinace směrnic prostřednictvím výkladu vyplývá ze zvláštní strukturální komplexnosti unijního práva. Vzájemné propojení jednotlivých směrnic není vždy jasné na první pohled. Z tohoto důvodu není soudržný výklad, který zahrnuje všechny právní akty, vždy jednoduchý.

doplňují, je třeba z tohoto důvodu chápat jako součást jednotné celkové právní úpravy. Roztříštěnost [40] v oblasti unijního práva týkajícího se ochrany spotřebitele, která přetrvává dodnes, je důsledkem historického vývoje, během kterého zákonodárce Unie s cílem vytvoření skutečného vnitřního trhu postupně a v souladu s dosaženým *acquis* upravil jednotlivé aspekty obchodního styku mezi podniky a spotřebiteli. Směrnice 2005/29 neupravuje smluvní právo pouze z důvodu, že tyto aspekty zákonodárce Unie již upravil kromě jiného ve směrnici 93/13. Každá z těchto dvou směrnic upravuje vlastní, přesně vymezenou oblast: směrnice 2005/29 zakazuje používání nekalých obchodních praktik, které mohou zásadně ovlivnit ekonomické chování spotřebitelů, zatímco směrnice 93/13 zakazuje používání zneužívajících klauzulí v obchodním styku se spotřebiteli.

89. I přes existenci autonomních právních nástrojů není jasné vymezení příslušného rozsahu působnosti směrnic vždy jednoduché. Důvodem je jednak to, že se jednání zahrnuté ve směrnicích ve skutečném životě často prolínají. Jednak je to tím, že pojem „obchodní praktiky" je formulovaný velmi široce a v konečném důsledku zahrnuje množství obchodních jednání. Tato okolnost ze směrnice 2005/29 v určité míře dělá obecnou právní úpravu oproti zvláštní právní úpravě, jakou je například směrnice 93/13 [41]. Smyslem a účelem právní úpravy vymezující působnost v čl. 3 odst. 2 směrnice 2005/29 je zabezpečit, aby mezi oběma směrnicemi nedošlo k nechtěnému prolínání na úrovni právních následků.

90. Toto vymezení však není samoúčelné, ale sleduje určitý koncept právní úpravy vytvořený zákonodárcem Unie. Zejména nemůže vést k tomu, že se tytéž skutkové okolnosti, na které se v zásadě uplatní obě směrnice, právně posoudí rozdílně. Naopak je třeba vykládat relevantní právní normy soudržně tak, aby se zabránilo vzájemně si odporujícím výsledkům posouzení. Je to o to nutnější vzhledem k tomu, že obě směrnice vykazují určité konvergence ve svých způsobech ochrany v rozsahu, v němž je jejich cílem chránit schopnost posuzování a svobodu rozhodování v obchodním styku [42].

40 — Nedostatky v oblasti minimální harmonizace a odvětvový přístup vedly k potřebě silnější konvergence a analýzy existujících rozdílů ve spotřebitelském právu Unie (viz Alpa, G., Conte, G. a Carleo, „La costruzione del diritto dei cosumatori", I *diritti dei consumatori*; vyd. Guido Alpa, svazek 1, s. 5). Diskuze o dalším vývoji evropského spotřebitelského práva znovu vyvstala v roce 1999, kdy Rada v závěrečném prohlášení z Tampere uznala případnou potřebu většího souladu občanskoprávních pravidel členských států (viz v této souvislosti Čikara, E., *Gegenwart und Zukunft der Verbraucherkreditverträge in der EU und in Kroatien*, Vídeň 2010, s. 47; pokud jde o dílčí náznaky harmonizace v právu hospodářské soutěže viz Wunderle, T., *Verbraucherschutz im Europäischen Lauterkeitsrecht*, Tübingen 2010, s. 97 a násl.). V tomto období se začaly zintenzivňovat snahy Komise o konsolidaci smluvního práva. Komise ve svém sdělení „soudržnější evropské smluvní právo – akční plán" předloženém v roce 2003 navrhla vypracovat „společný referenční rámec" jakožto nepovinný nástroj, který by měl obsahovat společná pravidla a společnou terminologii evropského smluvního práva. Posléze vypracovala pracovní skupina *Study Group on a European Civil Code* jakožto evropská výzkumná síť akademický návrh společného referenčního rámce. Na základě těchto přípravných prací zřídila Evropská komise v dubnu 2010 skupinu odborníků pověřenou vypracováním společného referenčního rámce evropského smluvního práva, která dne 3. května 2011 předložila studii o jeho realizovatelnosti. Tato studie představuje soudržný systém pravidel smluvního práva, která by se v budoucnu mohla dát využít jakožto nepovinný nástroj evropského smluvního práva [viz v této souvislosti rovněž zelená kniha Komise o možnostech politiky pro pokrok směrem k evropskému smluvnímu právu pro spotřebitele a podniky COM(2010) 348 final, a zejména varianta č. 4]. V této souvislosti nelze nezmínit návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o právech spotřebitelů, jejímž cílem je překonat právní roztříštěnost spotřebitelského práva. Postoj Evropského parlamentu vyjádřený při prvním čtení dne 23. června 2011 v souvislosti s přijetím této směrnice předpokládá změnu směrnice 93/13 a směrnice 1999/44/ES o některých aspektech prodeje spotřebního zboží a záruk na toto zboží, jakož i zrušení směrnice 85/577/EHS o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených mimo obchodní prostory a směrnice 97/7/ES o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku, přičemž poslední dvě uvedené směrnice se mají nahradit jedinou směrnicí.

41 — Viz rovněž Orlando, S. (uvedený v poznámce pod čarou 35, s. 38 a 40), s odkazem na širokou definici pojmu „obchodní praktiky". Podle jeho názoru zákonodárce Unie směrnicí 2005/29 zavedl „obecné právo" do právního řádu Unie tím, že přijal řadu pravidel, která obsahují obecné zásady, pojmy a kritéria.

42 — Viz body 6, 7 a 8 odůvodnění směrnice 2005/29, jakož i osmý a patnáctý bod odůvodnění směrnice 93/13.

91. Úzkou souvislost mezi oběma směrnicemi lze znázornit na několika případech: je tak například s ohledem na skutkové okolnosti věci v původním řízení možné, že nekalý charakter obchodní praktiky spočívá právě v použití zneužívajících klauzulí ve smyslu směrnice 93/13 ve spotřebitelských smlouvách [43]. Pokud obchodník takové klauzule použije, lze to považovat za klamavé jednání, jelikož je poskytnuta nesprávná informace nebo spotřebitel není informován o skutečném rozsahu smluvních práv a povinností – zejména, pokud jde o práva a povinnosti vyplývající ze zneužívajících, a tím pro spotřebitele nezávazných klauzulí. Podobně je třeba posoudit případ, ve kterém obchodník naformuluje podstatné smluvní klauzule nejasně a nesrozumitelně, aby spotřebiteli neposkytl důležité informace. Naopak, je i možné, že nesprávné, a tím klamavé údaje ve smluvní klauzuli ve smyslu směrnice 2005/29 právě vytvářejí její nekalý charakter. Posledně uvedeným případem je i situace, o které se předkládající soud zjevně domnívá, že o ni jde ve věci v původním řízení, a kterou je třeba dále podrobněji přezkoumat.

92. V zájmu soudržného výkladu unijního práva na ochranu spotřebitele se tak zdá nutné přezkoumat, zda uvedení nižší roční procentní sazby nákladů, než je ve skutečnosti, lze považovat za „nekalou obchodní praktiku“ ve smyslu článku 5 a násl. směrnice 2005/29. Jaké závěry je třeba z takového posouzení vyvodit pro výklad směrnice 93/13, přezkoumám v rámci druhé části otázky.

ii) Přezkum nekalého charakteru obchodní praktiky

93. Existenci „nekalé obchodní praktiky“ je třeba přezkoumat na základě schématu uvedeného v bodě 78 tohoto stanoviska.

– Existence klamavého jednání ve smyslu čl. 5 odst. 4 písm. a) ve spojení s čl. 6 odst. 1 písm. d) směrnice 2005/29

94. Nejprve je třeba konstatovat, že nesprávné uvedení částky, jakou je roční procentní sazba nákladů ve smlouvě o spotřebitelském úvěru, neodpovídá žádnému z případů nekalých obchodních praktik uvedených v příloze I směrnice. Jelikož taková jednání nepatří k obchodním praktikám uvedeným v příloze I, které je nutno považovat za všech okolností za nekalé, mohou být v podstatě zakázána jen tehdy, jestliže představují nekalé obchodní praktiky například proto, že jsou klamavá nebo agresivní ve smyslu směrnice.

Pozitivní jednání obchodníka

95. Vzhledem k tomu, že agresivní obchodní praktiku lze z důvodu chybějících důkazů o použití prostředků, jako je obtěžování, omezování, násilí nebo jiné nepřípustné ovlivňování ve věci v původním řízení *a priori* vyloučit, je třeba dále přezkoumat, zda jsou naplněny znaky klamavé obchodní praktiky podle čl. 5 odst. 4 písm. a) směrnice 2005/29. V této souvislosti je třeba konstatovat, že směrnice rozlišuje mezi klamavým jednáním (článek 6) a klamavým opomenutím (článek 7), přičemž každá z těchto kategorií je upravena zvlášť. Za účelem správného právního posouzení věci v původním řízení je tedy především třeba identifikovat dotčený typ jednání.

96. Takovou obchodní praktiku, jako je praktika, o jakou se jedná ve věci v původním řízení, spočívající v uvedení nižší roční procentní sazby nákladů, než je ve skutečnosti, v úvěrové smlouvě lze podle mého názoru spíše zařadit do prvně uvedené kategorie, jelikož k ovlivnění rozhodnutí spotřebitele o obchodní transakci rozhodně došlo pozitivním jednáním obchodníka, a to uvedením nesprávných údajů

43 — V tomto smyslu Orlando, S. (uvedený v poznámce pod čarou 35, s. 25), který se zabývá otázkou, zda je použití zneužívajících klauzulí ve smyslu směrnice 93/13 zároveň i nekalou obchodní praktikou ve smyslu směrnice 2005/29. Na tuto otázku v zásadě odpovídá kladně: takové použití je třeba především považovat za klamavou obchodní praktiku, jelikož zpravidla byla poskytnuta nesprávná informace nebo spotřebitel není informován o svých právech a povinnostech v rámci provádění smlouvy, zejména s ohledem na práva a povinnosti vyplývající ze zneužívajících (a tím neplatných) smluvních klauzulí. Autor dále uvádí, že nejasnou a nesrozumitelnou formulaci podstatných smluvních klauzulí lze považovat i za neposkytnutí závažných informací ve smyslu článku 7 směrnice 2005/29.

o podmínce smlouvy, která se podle čl. 6 odst. 1 směrnice považuje za zásadní. Takové jednání se nemůže považovat pouze za opomenutí, které vyplývá z neposkytnutí informací. Tím je, na rozdíl od názoru německé vlády [44], vyloučeno použití právní úpravy obsažené v čl. 7 odst. 1 směrnice, která se zabývá zvláštním případem opomenutí poskytnout závažné informace.

Ovlivnění rozhodnutí spotřebitele

97. Podmínky smlouvy, které zákonodárce považuje za zásadní, jsou uvedeny v čl. 6 odst. 1. Vycházeje z širokého, a tím pro spotřebitele výhodnějšího výkladu ustanovení směrnice, lze roční procentní sazbu nákladů ve smlouvě o spotřebitelském úvěru v zásadě podřadit pod pojem „cena“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 písm. d), jelikož se roční procentní sazba nákladů má podle zákonné definice obsažené v čl. 1 odst. 2 písm. e) směrnice 87/102 považovat za část celkových nákladů, které musí spotřebitel vynaložit na to, aby mu byl poskytnut úvěr. Úroky představují z právního hlediska odměnu za půjčku poskytnutou na dobu určitou. Podle toho lze nesprávný výpočet roční procentní sazby nákladů, ke kterému došlo podle údajů předkládajícího soudu ve věci v původním řízení, zařadit do „výpočtu ceny“ ve smyslu tohoto ustanovení.

98. V této souvislosti je třeba uvést, že skutečnost, že předkládající soud posoudil výpočet ceny jako nesprávný, je pro Soudní dvůr závazná zaprvé proto, že se roční procentní sazba nákladů podle čl. 1 odst. 2 písm. e) směrnice 87/102 vypočítá způsoby používanými v jednotlivých členských státech, jejichž správné použití může vnitrostátní soud sám ověřit, a zadruhé proto, že vnitrostátnímu soudu v rámci řízení o předběžné otázce přísluší zjistit skutkový stav.

99. Pokud jde o další podmínky v čl. 6 odst. 1 směrnice 2005/29, je třeba konstatovat, že nesprávné údaje týkající se roční procentní sazby nákladů – konkrétně, pokud je uvedena jako výrazně nižší, než je ve skutečnosti – mohou uvést průměrného spotřebitele v omyl a zapříčinit, že spotřebitel učiní rozhodnutí o obchodní transakci, které by jinak neučinil. Lze totiž reálně vycházet z toho, že průměrný spotřebitel si zpravidla vyžádá nabídky od několika potenciálních úvěrových institucí a svoje rozhodnutí o přijetí úvěru učiní na základě porovnání těchto nabídek včetně pravděpodobných nákladů, které jsou s úvěrem spojeny. Jinými slovy, v porovnání výhodné úvěrové podmínky mají zpravidla rozhodující vliv na utváření vůle spotřebitele.

100. Unijní právo zohledňuje zájem spotřebitele na informacích tím, že ve směrnici 87/102, která byla přijata s dvojím cílem, a to zaprvé vytvořit společný trh v oblasti spotřebitelského úvěru (třetí a pátý bod odůvodnění) a zadruhé chránit spotřebitele, kteří takové úvěry přijmou (šestý, sedmý a devátý bod odůvodnění), výslovně vyžaduje, aby byl spotřebitel dostatečně informován o podmínkách a nákladech úvěru, jakož i o svých závazcích. Vyplývá to z osmého bodu odůvodnění a z požadavku obsaženého v čl. 4 odst. 2 písm. a) směrnice 87/102, že každá písemná smlouva musí obsahovat roční procentní sazbu nákladů. Povinnost, aby měl dlužník při uzavírání smlouvy k dispozici veškeré informace, které mohou mít vliv na rozsah jeho závazku, má, jak opakovaně uvedl Soudní dvůr ve své judikatuře, za cíl chránit spotřebitele před nespravedlivými úvěrovými podmínkami a umožnit mu seznámit se všemi podmínkami budoucího plnění podepsané smlouvy [45].

44 — Viz bod 43 vyjádření německé vlády.

45 — Usnesení Pohotovosť (uvedené v poznámce pod čarou 6, bod 68), a rozsudek ze dne 23. března 2000, Berliner Kindl Brauerei (C-208/98, Recueil, s. I-1741, bod 21).

101. Výše uvedená ustanovení směrnice 87/102 dokazují, že v případě roční procentní sazby nákladů jde o podstatný údaj při uzavírání úvěrových smluv [46], bez něhož nemůže spotřebitel zpravidla učinit rozumné rozhodnutí. Spotřebitel je z tohoto důvodu ve značné míře závislý na správnosti těchto údajů. Jakékoliv klamání týkající se této informace, ať již úmyslné či nikoli, se nutně projeví v jeho neprospěch. V neposlední řadě, vzhledem k důležitosti tohoto údaje pro schopnost spotřebitele učinit rozhodnutí a k rozsáhlým důsledkům nesprávného rozhodnutí vyžaduje článek 3 směrnice 87/102, aby byl spotřebitel o tomto údaji informován před uzavřením smlouvy, a to již ve stádiu reklamy.

102. Názor, který zastávám a podle něhož mohou nesprávné údaje při uzavírání úvěrových smluv v zásadě ovlivnit rozhodnutí spotřebitele o obchodní transakci ve smyslu směrnice 2005/29, mimo jiné potvrzuje bod 10 odůvodnění této směrnice, který, jak správně uvádí slovenská vláda [47], svým způsobem představuje propojení se směrnicí 87/102, která je v projednávaném případě relevantní. Z toho vyplývá, že směrnice 2005/29 „zajišťuje ochranu spotřebitelů tam, kde na úrovni Společenství neexistují žádné zvláštní odvětvové právní předpisy, a zakazuje obchodníkům vytvářet klamnou představu o povaze produktů“. Tvůrce směrnice dále upřesňuje, že „toto je zejména důležité u složitých produktů s vysokou mírou rizika pro spotřebitele, *například některých produktů finančních služeb* [48]. Toto riziko se ve věci v původním řízení projevilo právě v uzavření úvěrové smlouvy.

103. Z toho vyplývá, že z objektivního hlediska jde o klamavé jednání ve smyslu čl. 5 odst. 4 písm. a) ve spojení s čl. 6 odst. 1 písm. d) směrnice 2005/29. Z tohoto důvodu představuje uvedení roční procentní sazby nákladů v nesprávné výši ve smlouvě o spotřebitelském úvěru „nekalou obchodní praktiku“ ve smyslu této směrnice.

– Podpůrně: konstatování porušení požadavků náležité profesionální péče

104. Konečně je třeba ještě v krátkosti přezkoumat, zda byly splněny podmínky týkající se porušení požadavků náležité profesionální péče podle čl. 2 odst. 2 písm. a) směrnice 2005/29, na které poukazoval předkládající soud [49], jakož i většina dalších zúčastněných ve svých vyjádřeních.

105. Jak vyplývá ze znění čl. 5 odst. 4 („zejména“) směrnice 2005/29, klamavé a agresivní obchodní praktiky představují pouze zvláštní formy nekalých obchodních praktik. Toto ustanovení neobsahuje ani samostatný odkaz na pojem „náležitá profesionální péče“, jelikož klamavé nebo dokonce agresivní zacházení se spotřebiteli považuje tvůrce směrnice už samo o sobě za jednání v rozporu s požadavky náležité profesionální péče. Z tohoto důvodu není v rámci uplatňování této směrnice třeba přezkoumat, zda je klamavá nebo agresivní obchodní praktika v souladu s požadavky náležité profesionální péče obchodníka. Takový právní přezkum je nutný pouze v případě, že v úvahu přichází použitelnost obecného ustanovení čl. 5 odst. 1 [50]. Obdobně to kromě toho platí i pro kritérium „podstatného narušení ekonomického chování průměrného spotřebitele“ uvedené v čl. 5 odst. 2 písm. b), které v zásadě odpovídá požadavku stanovenému v čl. 6 odst. 1, podle kterého musí být obchodní praktika schopná ovlivnit rozhodnutí spotřebitele o obchodní transakci.

46 — Usnesení Pohotovosť (uvedené v poznámce pod čarou 6, bod 70), a rozsudek ze dne 4. března 2004, Cofinoga (C-264/02, Recueil, s. I-2157, body 26 a 27).

47 — Bod 14 vyjádření slovenské vlády.

48 — Bod 10 odůvodnění (zvýraznění provedeno autorkou tohoto stanoviska).

49 — Strana 11 předkládacího rozhodnutí.

50 — Viz Abbamonte, G. (uvedený v poznámce pod čarou 38, s. 28), podle kterého je přezkum porušení požadavků náležité profesionální péče zbytečný, pokud v projednávaném případě existuje klamavá nebo agresivní obchodní praktika. Taková obchodní praktika totiž automaticky porušuje veškerou náležitou profesionální péči. V tomtéž smyslu rovněž Henning-Bodewig, F., Die Richtlinie 2005/29/EG über unlautere Geschäftspraktiken, *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht – Internationaler Teil*, 2005, č. 8/9, s. 631, který uvádí, že obecné ustanovení v čl. 5 odst. 1 (jež je samo zpřesněno v čl. 5 odst. 2) se uplatní pouze tehdy, když konkrétní skutkové okolnosti nelze zařadit na „černý seznam“ nekalých obchodních praktik v příloze I směrnice a když nejde o některý z příkladů obecného ustanovení (klamavé nebo agresivní obchodní praktiky).

106. Vzhledem k tomu, že o klamavé jednání ve smyslu čl. 5 odst. 4 písm. a) směrnice jde už podle v této věci provedeného právního posouzení skutkových okolností, je podle mého názoru samostatný přezkum těchto aspektů zbytečný. Pouze pro jistotu uvádím, že uvedení nesprávného údaje týkajícího se roční procentní sazby nákladů z důvodu jejího nesprávného výpočtu může jen ztěží vyhovět požadavkům náležité profesionální péče. Od obchodníka lze totiž očekávat, že svojí obchodní činnost vykonává v souladu s relevantní legislativou, a pokud jde o zacházení se spotřebitelem, vykazuje zvláštní péči, jelikož spotřebitel se musí spoléhat na odborné znalosti obchodníka. Jak jsem uvedla výše v rámci mého posouzení účelu právní úpravy článku 6 směrnice 93/13 [51], zvláštní potřeba ochrany spotřebitele vyplývá z toho, že se zpravidla při vyjednávání nachází v horším postavení než prodávající nebo poskytovatel a nemá tolik informací. Tato situace ho činí mimořádně náchylným k tomu, že souhlasí s dopředu naformulovanými podmínkami obchodníka bez toho, aby mohl ovlivnit jejich obsah. Tuto situaci lze napravit pouze v případě, že se od prodávajícího nebo poskytovatele bude vyžadovat přísné dodržování určitých informačních povinností.

107. Z tohoto důvodu i podpůrný přezkum na základě kritérií obecného ustanovení v čl. 5 odst. 2 směrnice 2005/29 vede k závěru, že ve věci v původním řízení jde o „nekalou obchodní praktiku“.

d) Dílčí závěr

108. Na základě výše uvedeného je třeba na první část otázky odpovědět tak, že směrnici 2005/29 je třeba vykládat v tom smyslu, že jednání obchodníka, který ve smlouvě uvede nižší roční procentní sazbu nákladů, než je ve skutečnosti, splňuje kritéria pro kvalifikaci jako nekalá obchodní praktika.

2. Druhá část otázky: vliv nekalých obchodních praktik na platnost smlouvy

109. Druhá část otázky se týká případných následků, které může mít kvalifikace obchodní praktiky v projednávaném případě jako nekalé ve smyslu směrnice 2005/29, na platnost dotčené smlouvy v kontextu směrnice 93/13. Za tímto účelem je třeba přezkoumat jak relevantnost jednotlivých právních aktů v zásadě uplatnitelných na projednávaný případ, tak i způsob, jakým spolupůsobí.

a) Relevantnost směrnice 87/102

110. V tomto ohledu je třeba konstatovat, že z porušení informační povinnosti zakotvené v čl. 4 odst. 2 písm. a) směrnice 87/102 v žádném případě nelze přímo vyvodit závěr týkající se případné částečné nebo celkové neplatnosti úvěrové smlouvy, jelikož se čl. 14 odst. 1 této směrnice omezuje na konstatování, že členské státy zajistí, aby se smlouvy o úvěru neodchylovaly ke škodě spotřebitele od vnitrostátních předpisů provádějících tuto směrnici nebo odpovídajících této směrnici. Je sice nesporné, že ve věci v původním řízení jde vzhledem k uvedení roční procentní sazby nákladů v nesprávné výši z objektivního hlediska o porušení této informační povinnosti. Konkrétnější právní úpravu, která by například vnitrostátním soudům nařizovala prohlásit neplatnost úvěrové smlouvy, ale směrnice 87/102 neobsahuje. Vzhledem k tomu, že uvedená směrnice nedefinuje, jaké jsou právní následky v případě porušení informační povinnosti, není pro odpověď na druhou část otázky relevantní.

51 — Bod 43 a násl. tohoto stanoviska.

b) Relevantnost směrnice 2005/29

111. Naopak jednoznačnější jsou ustanovení směrnice 2005/29, jelikož, jak již bylo uvedeno [52], podle čl. 3 odst. 2 jimi není dotčeno smluvní právo, zejména pravidla týkající se platnosti, vzniku nebo účinků smlouvy. Článek 13 sice zakotvuje povinnost členských států stanovit sankce za porušení vnitrostátních předpisů přijatých na základě této směrnice. Výklad v tom smyslu, že jako sankci lze stanovit i neplatnost smluvní klauzule, by ale byl v jednoznačném rozporu s prvně uvedeným předpisem. Takový výklad by vzhledem k výslovnému rozhodnutí zákonodárce neupravit smluvní právo směrnicí 2005/29 neobstál. Z tohoto důvodu není ani tato směrnice pro odpověď na druhou část otázky přímo relevantní.

c) Relevantnost směrnice 93/13

112. Skutečnost, že směrnice 2005/29 není relevantní, ale v žádném případě nebrání uplatnění ostatních právních aktů Unie a v nich stanovených právních prostředků na ochranu spotřebitele [53]. V úvahu tedy přichází uplatnění směrnice 93/13, jelikož se její předmět právní úpravy, jak již bylo uvedeno, týká smluvního práva a zejména platnosti smluv.

i) Rozsah působnosti směrnice

113. V tomto ohledu by sporná smluvní klauzule měla především spadat do rozsahu působnosti směrnice 93/13. Rozsah působnosti této směrnice je definován v článku 1. Osobní působnost je omezena tím, že podle čl. 1 odst. 1 se směrnice vztahuje pouze na podmínky ve smlouvách uzavíraných mezi prodávajícím zboží nebo poskytovatelem služeb a spotřebitelem. Z toho vyplývá, že z oblasti její působnosti jsou vyloučeny smlouvy uzavírané jak mezi spotřebiteli, tak mezi prodávajícími zboží nebo poskytovateli služeb. Věcná působnost je naopak definována tak, že podle čl. 1 odst. 1 ve spojení s čl. 2 písm. a) a čl. 3 odst. 1 jsou předmětem směrnicí stanoveného přezkumu pouze „podmínky [klauzule] ve spotřebitelských smlouvách, které nebyly sjednány individuálně“.

114. Ve věci v původním řízení je nesporné, že úvěrová smlouva, kterou uzavřela žalovaná v původním řízení se svými zákazníky, představuje smlouvu mezi prodávajícím nebo poskytovatelem a spotřebitelem. Z okolnosti zdůrazněné v předkládacím rozhodnutí, že úvěry byly poskytovány na základě formulářových smluv, lze vyvodit, že sporná úvěrová smlouva nebyla se spotřebitelem individuálně sjednána. Z toho vyplývá, že tato smlouva spadá jak do osobní, tak i do věcné působnosti směrnice.

ii) Rozsah přezkumu obsahu smluvních klauzulí

115. Klauzuli, která obsahuje nesprávný údaj o roční procentní sazbě nákladů, musí být dále možné přezkoumat z hlediska jejího obsahu podle čl. 4 odst. 2 směrnice 93/13.

116. V této souvislosti je třeba odkázat na rozsudek Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, ve kterém Soudní dvůr konstatoval, že tato ustanovení nedefinují rozsah působnosti směrnice 93/13, ale spíše „stanoví způsob a rozsah přezkumu obsahu smluvních klauzulí, které nebyly sjednány individuálně a které definují hlavní plnění smlouvy uzavřené mezi prodávajícím nebo poskytovatelem

52 — Viz bod 81 a násl. tohoto stanoviska.

53 — Abbamonte, G. (uvedený v poznámce pod čarou 38, s. 16).

a spotřebitelem“ [54]. Z toho vyplývá, že posouzení zneužívajícího charakteru klauzulí „se netýká ani definice hlavního předmětu smlouvy, ani přiměřenosti ceny a odměny na straně jedné, ani služeb nebo zboží dodávaných výměnou na straně druhé, pokud jsou tyto podmínky [klauzule] sepsány jasným a srozumitelným jazykem.“

117. Co se týče zařazení pod jeden z předmětů uvedených v čl. 4 odst. 2 směrnice 93/13, je třeba zdůraznit, že zákonodárce Unie považoval uvedení roční procentní sazby nákladů za důležité z toho důvodu, že se v konečném důsledku týká hlavního předmětu úvěrové smlouvy. Obsahuje totiž informace o nákladech, které musí příjemce úvěru zaplatit věřiteli za poskytnutí půjčky. Roční procentní sazba nákladů tak v celkové struktuře práv a povinností stran vyplývajících z úvěrové smlouvy představuje hlavní plnění připadající věřiteli. Z toho vyplývá, že klauzule, která obsahuje nesprávný údaj o nákladech, například z toho důvodu, že byla nesprávně vypočítaná roční procentní sazba nákladů, může být předmětem přezkumu obsahu podle čl. 4 odst. 2 směrnice 93/13, pokud není sepsána jasným a srozumitelným jazykem.

118. Tento závěr lze podpořit usnesením Soudního dvora ve věci Pohotovosť, která vykazuje určitou podobnost s projednávanou věcí. Ve věci Pohotovosť se Soudní dvůr mimo jiné zabýval otázkou, zda neuvedení údaje o roční procentní sazbě nákladů v úvěrové smlouvě může představovat rozhodující okolnost pro vnitrostátní soud v rámci jeho analýzy otázky, zda klauzule úvěrové smlouvy týkající se jejích nákladů, ve které se nenachází takový údaj, je sepsána jasným a srozumitelným jazykem ve smyslu článku 4 směrnice 93/13. Soudní dvůr na tuto otázku odpověděl kladně [55] a konstatoval, že vnitrostátnímu soudu přísluší, aby v rámci jednotlivých případů přezkoumal, zda sporná klauzule splňuje výše uvedené podmínky týkající se jasnosti a srozumitelnosti.

119. V kontextu projednávaného sporu se ale jako relevantnější jeví skutečnost, že Soudní dvůr ve výše uvedeném usnesení implicitně uznal možnost přezkumu takové klauzule [56]. Okolnost, že ve věci Pohotovosť šlo o chybějící, a nikoli jako ve věci v původním řízení o nesprávný údaj, není relevantní pro posouzení otázky případné použitelnosti této judikatury na projednávanou věc, jelikož v obou případech se jedná o podstatné informace, které navzdory výslovným požadavkům unijního práva nebyly začleněny do úvěrové smlouvy. V obou případech se jedná o tentýž předmět smlouvy, takže v zásadě je přezkum obsahu možný. Závisí to ale v konečném důsledku na tom, zda jsou splněny požadavky jasnosti a srozumitelnosti, což přísluší posoudit příslušným vnitrostátním soudům [57].

iii) Zneužívající charakter smluvní klauzule

120. Do pravomoci vnitrostátního soudu dále patří v projednávaném případě posoudit zneužívající charakter sporné klauzule. Toto posouzení je třeba provést na základě obecných kritérií, která zákonodárce Unie stanovil v čl. 3 odst. 1 a v čl. 4 odst. 1 směrnice 93/13 [58]. Jak konstatoval Soudní dvůr v rozsudku Pannon GSM [59], článek 3 směrnice definuje pouze abstraktně prvky, které způsobují, že smluvní klauzule, která nebyla předmětem individuálního projednání, má zneužívající charakter, zatímco příloha, na kterou odkazuje čl. 3 odst. 3 směrnice, obsahuje pouze informativní a příkladmý seznam ustanovení, která mohou být prohlášena za zneužívající.

54 — Rozsudek Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (uvedený v poznámce pod čarou 26, bod 34).

55 — Usnesení Pohotovosť (uvedené v poznámce pod čarou 6, bod 77).

56 — Tamtéž (bod 73).

57 — Rozsudek Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (uvedený v poznámce pod čarou 26, bod 32).

58 — Rozsudky ze dne 9. listopadu 2010, Pénzügyi Lízing (C-137/08, Sb. rozh. s. I-10847, bod 40), Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (uvedený v poznámce pod čarou 26, bod 34); Freiburger Kommunalbauten (uvedený v poznámce pod čarou 22, body 18, 19 a 21), a ze dne 7. května 2002, Komise v. Švédsko (C-478/99, Recueil, I-4147, body 11 a 17).

59 — Rozsudek Pannon GSM (uvedený v poznámce pod čarou 8, body 37 až 39).

121. Na otázku, zda kvalifikace obchodní praktiky jako „nekalé“ ve smyslu směrnice 2005/29 může mít v konečném důsledku vliv na kvalifikaci klauzule jako „zneužívající“ ve smyslu směrnice 93/13, jak se domnívá předkládající soud v rámci druhé části své otázky, lze podle mého názoru odpovědět až na základě výkladu čl. 4 odst. 1 směrnice 93/13. Jak bylo nedávno rozhodnuto v rozsudku Pénzügyi Lízing [60], výklad výše uvedených obecných kritérií totiž rovněž spadá do pravomoci Soudního dvora.

122. Podle tohoto ustanovení „se nepřiměřenost smluvní podmínky [zneužívající charakter smluvní klauzule] [posuzuje] s ohledem na povahu zboží nebo služeb, pro které byla smlouva uzavřena, a s odvoláním na dobu uzavření smlouvy s ohledem na všechny okolnosti, které provázely uzavření smlouvy, a na všechny další podmínky smlouvy nebo jiné smlouvy, ze kterých vychází“. Z důvodu široké formulace tohoto ustanovení je vnitrostátní soud povinen zohlednit nejen samotný obsah smlouvy, ale i množství dalších relevantních faktorů [61].

123. *A fortiori* je třeba zohlednit i takové faktory, se kterými jsou spojena určitá právní hodnocení zákonodárce. Ve prospěch tohoto výkladu hovoří skutečnost, že podle tohoto ustanovení je třeba výslovně zohlednit „všechny okolnosti, které provázely uzavření smlouvy“. Jak znění, tak i rozsah čl. 4 odst. 1 směrnice 93/13 a vzájemný vztah obou směrnic v rámci unijního práva týkajícího se ochrany spotřebitele umožňují dojít k závěru, že toto ustanovení zahrnuje rovněž jednání, jehož účelem je podle definice „obchodních praktik“ obsažené v čl. 2 písm. d) směrnice 2005/29 přilákání zákazníků, aby uzavřeli spotřebitelské smlouvy. Výrazný argument ve prospěch tohoto výkladu nabízí patnáctý bod odůvodnění směrnice 93/13, podle něhož při posouzení zneužívajícího charakteru klauzulí „musí být brán zvláštní ohled na [...] to, zda *měl* spotřebitel *nějakou pohnutku* [...]“ [62].

124. V tomto stádiu je třeba podle mého názoru zohlednit případnou kvalifikaci obchodní praktiky jako „nekalé“ podle kritérií stanovených ve směrnici 2005/29 v rámci posuzování zneužívajícího charakteru smluvní klauzule. Označení jako „nekalá“ ve smyslu směrnice 2005/29 totiž neznamená nic jiného než zákonodárcem Unie odsuzované ovlivňování schopnosti posouzení a svobodného rozhodnutí spotřebitele. Kromě toho je třeba zdůraznit, že nekalý charakter obchodní praktiky vyjádřený v takovémto ovlivňování umožňuje objasnit zásadní faktor, který je třeba zohlednit v rámci posuzování zneužívajícího charakteru smluvní klauzule, a to, zda prodávající nebo poskytovatel případně jednal v rozporu se zásadou dobré víry zakotvenou v čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13. Vyplývá to výslovně z patnáctého bodu odůvodnění směrnice 93/13. Z tohoto hlediska lze čl. 4 odst. 1 směrnice 93/13 v určitém smyslu považovat za výchozí bod pro hodnocení práva nekalé hospodářské soutěže.

125. Konvergenci těchto dvou směrnic, pokud jde o cíl ochrany, na kterou jsem již poukázala [63], lze poznat podle toho, že nepřípustné ovlivňování tvorby vůle spotřebitele ze strany prodávajícího nebo poskytovatele v důsledku nekalé obchodní praktiky často vyústí do nerovnováhy smluvních vztahů v neprospěch spotřebitele [64]. To ale ještě neznamená, že nekalý charakter obchodní praktiky umožňuje automaticky dojít k závěru o zneužívajícím charakteru smluvní klauzule. Posouzení zneužívajícího charakteru smluvní klauzule je třeba naopak v prvé řadě provést na základě ustanovení směrnice 93/13 jakožto přímo použitelného práva. Skutečnost, že obchodní praktiku, která vedla k uzavření

60 — Rozsudek Pénzügyi Lízing (uvedený v poznámce pod čarou 58, bod 40).

61 — Brandner, H. E., „Maßstab und Schranken der Inhaltskontrolle bei Verbraucherverträgen“, *Monatsschrift für Deutsches Recht*, 4/1997, s. 313.

62 — Zvýraznění provedeno autorkou tohoto stanoviska. Podle názoru Pfeiffer, T. (uvedený v poznámce pod čarou 15, bod 13, s. 5) mohou být v případě omezení svobody rozhodování relevantní: faktické nebo právní dominantní postavení jedné smluvní strany; existenční nebo i nutná odkázanost jedné smluvní strany na plnění; předcházející vzdělání a obchodní zkušenosti; zjevně důkladné předchozí posouzení provedené spotřebitelem; existence každodenních zběžných transakcí; existence formulářové smlouvy; odsouzeníhodné přesvědčovací metody (např. apel na schopnost vypomoci rodině, který je v rozporu s dobrými mravy), bagatelizování (například podpis „jen pro spis“) nebo existence momentu překvapení.

63 — Viz bod 90 tohoto stanoviska.

64 — Kapnopoulou, E (uvedený v poznámce pod čarou 19, s. 152), podle jehož názoru je okolnost, že došlo k ovlivňování spotřebitele za účelem souhlasu se smluvní klauzulí a že se takovému „ovlivňování“ nebránil, důkazem nerovnováhy v dotčené spotřebitelské smlouvě.

úvěrové smlouvy, je třeba označit za „nekalou“, může mít nanejvýš význam jako jeden z několika argumentů, o které příslušný soud opře své posouzení podle článku 4 směrnice 93/13 [65]. V tomto rozsahu je třeba souhlasit s německou vládou [66], že konstatování nekalé obchodní praktiky může mít pouze nepřímý vliv na konstatování zneužívajícího charakteru smluvní klauzule.

d) Dílčí závěr

126. Z tohoto důvodu je třeba odpovědět na druhou část otázky tak, že směrnici 2005/29 je třeba vykládat v tom smyslu, že konstatování nekalého charakteru obchodní praktiky nemá přímé účinky na otázku, zda úvěrová smlouva uzavřená v rámci této obchodní praktiky je platná.

3. Shrnutí závěrů

127. Z výše uvedených úvah vyplývá, že jednání obchodníka, který ve smlouvě uvede nižší roční procentní sazbu nákladů, než je ve skutečnosti, splňuje kritéria pro kvalifikaci nekalé obchodní praktiky, jak je definována ve směrnici 2005/29 [67]. I když touto směrnicí není v zásadě dotčena platnost jednotlivých smluv [68], obsahuje určité hodnoty, které vyjádřil zákonodárce Unie a které by měl vnitrostátní soud zohlednit při posuzování zneužívajícího charakteru smluvní klauzule. Tuto povinnost má podle čl. 4 odst. 1 směrnice 93/13, jelikož toto posouzení se má provést i s ohledem „na všechny okolnosti, které provázely uzavření smlouvy“. K uvedeným hodnotám patří i neschvalování určité obchodní praktiky například ve formě nepřípustného ovlivňování posuzovací schopnosti a svobody rozhodování spotřebitele ze strany obchodníka. Existenci nekalé obchodní praktiky lze použít jako indicii zneužívajícího charakteru smluvní klauzule, to však vnitrostátní soud nezbavuje povinnosti provést toto posouzení na základě všech okolností jednotlivého případu [69].

VII – Závěry

128. Vzhledem k výše uvedeným důvodům navrhuji Soudnímu dvoru, aby na otázky položené předkládajícím soudem odpověděl následovně:

„1) Článek 6 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách [zneužívajících klauzulích] ve spotřebitelských smlouvách je třeba vykládat v tom smyslu, že otázka další existence smlouvy o spotřebitelském úvěru obsahující zneužívající klauzule nezávisí na tom, zda je to pro spotřebitele výhodnější. Toto ustanovení však nebrání členským státům, aby v takovém případě ve svých právních řádech stanovily právní následky spočívající v neplatnosti celé smlouvy.

2) Směrnici Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES ze dne 11. května 2005 o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu a o změně směrnice Rady 84/450/EHS, směrnic Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 (směrnice o nekalých obchodních praktikách) je třeba vykládat v tom smyslu, že jednání obchodníka, který ve smlouvě uvede nižší roční procentní sazbu nákladů, než je ve skutečnosti, splňuje kritéria pro kvalifikaci jako nekalá obchodní praktika.

65 — Abbamonte, G. (uvedený v poznámce pod čarou 38, bod 16) se sice výslovně nevyjadřuje k otázce, zda mají hodnocení na základě směrnice 2005/29 vliv na výklad směrnice 93/13. Uvádí však, že vnitrostátní soud musí při poskytování právní ochrany v rámci občanskoprávní žaloby spotřebitele (směřující k vypovězení smlouvy nebo snížení ceny) zohlednit důležité okolnosti, jako je například použití nekalých obchodních praktik.

66 — V bodě 51 vyjádření německé vlády.

67 — Viz bod 108 tohoto stanoviska.

68 — Viz body 86 a 111 tohoto stanoviska.

69 — Viz bod 120 a násl. tohoto stanoviska.

Zjištění takové nekalé obchodní praktiky sice nemá přímý účinek na posouzení zneužívajícího charakteru a platnosti klauzule nebo úvěrové smlouvy jako celku ve smyslu směrnice 93/13, ale může být zohledněno jako okolnost, která provázela uzavření smlouvy, k níž musí příslušný vnitrostátní soud přihlédnout v rámci svého posouzení podle čl. 4 odst. 1 směrnice 93/13.“